

DÉR DEZSŐ

Az északi mozgó hadtest létrejötte

Szervezési problémák és katonai kudarok 1848–1849 fordulóján

1848 decemberében jelentős változások történtek a szabadságharc politikai és katonai terén. Olmützben lemondatták az áprilisi törvényeket szentesítő V. Ferdinándot, és helyette unokaöccsét, a fiatal Ferenc Józsefet ültették a Habsburg Birodalom trónjára, akít nem kötöttek az áprilisi törvények és a magyar alkotmányra tett eskü. Ezt, mint az örök-lési rendet is sértő trónváltozást, a magyar országgyűlés nem ismerhette el. Ennek követ-kezményeképp az új császár parancsot adott a magyar határokon felvonuló császári haderő részeinek egy összehangolt támadás megindítására az ország ellen, hadműveleti célként az ellenállók leverését és a főváros elfoglalását tűzve ki.

1848. december első felében több irányból indították meg offenzívájukat a határok mentén csoportosuló osztrák csapatok:

- a császári főszereg – Windisch-Grätz tábornagy parancsnoksága alatt – Moson-magyaróvár-Sopron térségébe nyomult be
- a főszereg északi szárnyához közvetlenül csatlakozott Simunich altábornagy had-osztálya, amely Morvaország felől intézett támadást
- Karl Frischeisen alezredes hadosztálya, s vele a Szlovák Nemzeti Tanács Hurban vezette szabadcsapatai Morvaországból Pozsony vármegyébe törtek be a Jablon-kai-szoroson át
- a galíciai Dukláról gr. Franz Schlik altábornagy kelt át a Kárpátokon Sáros irányából
- Eszék vára ellen Trebersburg vezérőrnagy hadoszlopa vonult Szlavóniából ki-indulva
- Nugent gr. tábornagy Stájerország felől benyomuló hadosztályának – Tebers-burg hadoszlopával együttműködve – a Dél-Dunántúlt kellett megszállnia.

Emellett az Erdélyt már megszállva tartó Puchner-hadtestnek, illetve a bácska-bánáti szerb-osztrák hadtestnek is támadást rendeltek el Nagyvárad, illetve Szeged–Kecskemét irányában.

E nagyarányú offenzívában részt vevő császári alakulatok létszámának összege – nem számítva a román és szász nemzetőrséget és népfelkelést – megközelítette a 120 ezer főt.¹

A hadszervezés kezdetei Felső-Magyarországon

A felvidéki vármegyéknek már 1848 októberében aggodalomra adhatott okot, hogy Simunich altábornagy mintegy 5000 fős hadoszlopa, amelyet Galíciából a Bécs alatt gyű-lekező császári haderő megerősítésére rendeltek el, menetét Magyarországon keresztül ter-vezte végrehajtani. Előőrsei október 13-án Duklán lépték át a határt, Simunich azonban – időközben értesülve Jellačić visszavonulásáról és a bécsi forradalomról – még aznap vissza-rendelte őket, és a hosszabb, de biztosabb – a Kárpátoktól északra fekvő – útvonalat vá-lasztva csupán Trencsény vármegyében szándékozott a határt átlépni.²

¹ A szabadságharc katonai története Pákozdtól Világosig. Szerkesztette Bona Gábor. Budapest, 1998. (a továbbiakban: Bona 1998.) 161-163.

² Doberdói Breit József: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története I. k. Budapest, 1929. (a továbbiakban: Breit) 109-111.; Simunich trencsényi betöréséről és az ellene tett intézkedésekről lásd Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédezredes vissza-

A Simunich hadoszlop megjelenése, majd a Galícia felől érkező, az ottani császári csapatok Magyarország elleni készülődéséről szóló újabb nyugtalanító hírek azonnali cselekvést követeltek a felvidéki vármegyéktől. A leginkább érintett megye, Sáros kormánybiztosa, Irányi Dániel kémekeket küldött ki a lembergi főhadparancsnokság területén összpontosuló császári alakulatok szándékainak felderítésére, s a hírekről folyamatosan tájékoztatta az Országos Honvédelmi Bizottmányt (OHB) és a környező vármegyéket is. November 15-i levelében már figyelmeztetett egy esetleges Dukla felőli betörés lehetőségéről, 22-én pedig konkrét adatokról tájékoztatta az OHB-t: „... *December 1-től 10-ig összpontosítás történik e megye határaihoz közel, jelesül Duklán 3000 Zmigrodon 5000 Jaslon pedig 4000 ember, összesen tehát 12000 ember, nagyobbára Olmücz és Gallícia felől; hozzájáruland közhír szerint kiírva hat üteg ágyú. A parancsnok-vezér kilétét [a kiküldött hírszerző] bizonyosan nem tudhatta ki ...*”. Emellett a korábban általa emeltetett határtorlaszok ellenőrzésére, valamint újabbak létesítésére Dessewffy és Haller őrnagyokat küldte ki, illetve elrendelte a még be nem szedett fegyverek összegyűjtését is.³

Az OHB – Irányi leveleinek hatására – még novemberben utasítást adott Pulszky Sándor alezredesnek, az Eperjes-kassai hadmegye parancsnokának,⁴ hogy állítson ki csapatokat a császári alakulatok várható betörése miatt. De a felállítandó hadtest – amelynek magvát Sárosból és a környező megyékből összegyűjtött, többnyire gyalogos nemzetőrök adták, s amellyel csupán a térségben szerveződő három (19., 20., 42.) „még zöldfülü” honvédszázaljat vonták össze – túlságosan erőtlennek látszott a betörés megakadályozására. Irányi még november 22-i levelében sürgetve kérte az OHB-t: „... *ide elegendő rendes katonaságot avagy gyakorlott honvédeket mielőbb küldeni méltóztassék, mert ilyen környékünkön sehol sincs, s azon nem nagy számú fegyveres nemzetőrséggel, melly van, mint a nemzetőrökkel vitt csatázások mutatják, semmire se mehetnének*”. Nem volt jobb a helyzet a környező vármegyékben sem. Boronkay Albert Zemplén megye kormánybiztosa erről számolt be november 20-án kelt, az OHB-nak küldött leveléből: „*Nehéz az állás fegyveres erőt ott teremteni, hol se erő, se fegyver nincs ;.. Folyamodott a megye; magam is bátor voltam mind az ujonczok, mint a megye részére fegy-*

emlékezései és jelentései az 1848/49-iki szabadságharcról és a tót mozgalomról. Beniczky Lajos jelentései és a vele kapcsolatos eseményekre vonatkozó hivatalos ügyiratok 1848-1864. Sajtó alá rendezte: Steier Lajos. Budapest, 1924. 562-588.

³ Irányi Dániel november 15-i és 22-i levelét lásd Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) H 2 az Országos Honvédelmi Bizottmány iratai (a továbbiakban: OIB) 1848:3921. 3551. Az első vesztes (budaméri) ütközet után megkezdődtek a felelősségre vonások, amelyekben Irányi Dániel kormánybiztos neve is felmerült. Többen azt vetették a szemére, hogy azon üzenetével, miszerint „... *a sárosi szorosokat úgy eltorlaszoltatta, hogy azokon a madár sem jöhet be*”, félreinformálta az OHB-t, s így a Bizottmány – bízva a megerősített határookban – a Pulszky által kért katonai támogatást a térség számára nem biztosította. Azonban a fent idézett levelek tanúsága szerint ilyen mértékű határerősítést Irányi utasítására nem hajtottak végre, legalábbis az OHB-nak küldött leveleiben a kormánybiztos ezt nem említette; másrészt a hadtestparancsnok, Pulszky Sándor több helyen még az Irányi által emeltetett torlaszok eltávolítását is elrendelte. Az idézett szövegeken kívül lásd még Irányi Dániel nyilatkozata: Közlöny, 1849. február 7., illetve Szuper Sándor (1848–49-es vezérkari őrnagy): Az I. magyar hadtest működése Felső-Magyarországon. Megjelent A Honvéd című lapban. A vizsgált időszakra vonatkozó részek megjelenési dátumai: 1867. december 16. (I. évfolyam, 20. szám), 1868. január 20. (II. évfolyam, 3. szám), illetve 1868. március 2. (II. évfolyam, 9. szám) (a továbbiakban: Szuper 1867. december 16., 1868. jan. 20. és 1868. márc. 2.); Borus József: A felsőtiszai hadtest 1848 december –1849 február (Hadtörténelmi Közlemények [a továbbiakban: HK] 1963. 1. szám [a továbbiakban: Borus 1963.]) című munkája 155. l. lábjegyzete a megjelenés dátumait tévesen tünteti fel. Szuperről (Soupper) lásd Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49. Budapest, 1987. vonatkozó életrajzát.

⁴ Pulszky kinevezését lásd Kossuth Lajos Összes Munkái XIII. kötet (a továbbiakban: KLÖM XIII.) S. a. r. Barta István. Budapest, 1952. 408.

vert, és ágyukat kérni, de eddig siker nélkül ... Ha már most az ellenség valósággal betörni szándékozik, mihez fog itt a különben is csüggedező nép támaszkodni? A nemzetőrök lőfegyverek hiánya miatt még csak a gyakorlatokat sem akarják járni, – a dzsidákat mellyekkel egy része el van látva fegyvernek sem nézik.” (Kiemelés az iratban)⁵

A nemzetőrök mellett az itt szerveződő honvédszászlóaljnak egyéb nehézségekkel is szembe kellett néznie. Problémák mutatkoztak az állandó átcsoportosítások miatt egyes alakulatok létszámában. Gedeon Miklós őrnagy, a 42. honvédszászlóalj parancsnoka így írt erről Sárospatakon november 21-én kelt levelében: „... 42-ik és Zemplén megye nevét viselő honvéd zászlóalj jelenleg pedig csak 700 egyénből állna mellyek közül a 7-ik Huszár Ezred számára hohnapon 400 ujoncz ... Nagyváradra elküldendő léssen e szerint ... 200 egyénre olvadna le ... van szerencsém tehát felszólítani A Kormánybiztos Urat [Boronkay Albertet] a lehető leggyorsabb olyan rendelkezések megtételére, miszerint az ezen zászlóalj létszáma kiegészítésére hiányzó 1 ezer ujonczot legfeljebb egy hét lefolyta alatt ... kiállítani szíveskedne ...”. (Kiemelés az iratban) Képzett tisztek létszámában – és jó néhány tiszt hozzáállásában is – probléma mutatkozott: Pulszky Sándor alezredes a Kassán szerveződő 20. honvédszászlóaljjal kapcsolatban a következőket írta: „... az ott [mármint Kassán] alakuló 20-ik honvéd zászlóaljt újólag megvizsgálván, ismét sajnosan kellek tapasztalnom: mind a mellett, hogy a tiszt. Bizottmány által az ezen zászlóaljhoz kinevezett tisztek megjelenési 10 napi határidő lefolyt, mind a mellett az egész zászlóalji tisztekből csak négy jelent még meg...”. Ennek megoldására sorozatos előléptetések és kinevezések történtek: „... több kinevezéseket s illetőleg előléptetéseket felső jóváhagyás reménye alatt tettem...”. A nemzetőr tiszteknél még rosszabb volt a helyzet, hiszen többen társadalmi rangjukhoz mérten kapták meg a katonai rangot is, amelyhez a szakértelemnek legtöbb esetben semmi köze sem volt.⁶

A hiányosságok zömét azonban később sem orvosolták. Ennek következménye volt, hogy december elejére a három honvédszászlóaljból (19., 20., 42.) a 20.-ban „Két századra való legénység volt felruházva ... de fegyver, a hajdúkét és a stiftistákét [Katonai nevelőintézeti hallgatók] is beleszámítva csak egy századra való volt a hat század közt kiosztva.” A 42. honvédszászlóalj, amely Sárospatakon várta felszerelését, Schlik betörésének hírére fegyver és ruházat nélkül vonult Kassára; fegyvereit még az ütközet napjáig sem kapta meg.⁷

Az idézett jelentések meglehetősen kétségessé tették, hogy a katonai egységet csupán névleg képező „Pulszky-hadtest” sikeres ellenállást tanúsítana-e egy ellenséges támadás esetére, és a betörésről szóló hírek pár nap múlva valósággá is váltak.

A Schlik-hadtest betörése és a budaméri ütközet

December 6-án 1848–49 egyik legtehetségesebb cs. kir. tábornoka, gr. Franz Schlik altábornagy hadoszlopával Galíciából, a lengbergi főhadparancsnokság területéről – áttörve a Duklai-szoros megerősítéseit – benyomult Sáros vármegyébe azzal a szándékkal, hogy

⁵ Irányi levele MOL H 2 OHB 1848:3551., Boronkay kormánybiztosé: MOL H 2 OHB 1848:3552.

⁶ MOL H 102 Boronkay Albert kormánybiztos iratai (a továbbiakban: Boronkay) 8., Pulszky Sándor november 2-án Besztercebányán kelt, az OHB-nak írt levele: MOL H 92 Országos Nemzetőrségi Haditanács iratai (a továbbiakban: ONőHt) 1848:7380. A későbbi hadtestparancsnok, Mészáros Lázár emlékirataiban tesz arról említést, hogy a kinevezéseknél elsősorban nem a tapasztalat, hanem a baráti/rokonai kapcsolatok (pl.: az OHB tagokkal fenntartott jó viszony) domináltak, illetve a tisztihány – és a helyzet sürgőssége révén gyakran kellett a tiszt állásra pályázók leveleiből válogatva feltölteni a hadsereg tiszt állományát, anélkül, hogy a megfelelő ismeretek igazolását ellenőrizték/hették volna. Lásd Mészáros Lázár emlékiratai. Közrebocsátja Szokoli Viktor. Budapest, 1881. I. köt. (a továbbiakban: Mészáros) 334.

⁷ A 20. honvédszászlóaljról Karsa Ferenc: Szabadságharcos napló. S. a. r.: Bona Gábor. Budapest, 1993. (a továbbiakban: Karsa) 27.

a cs. kir. csapatok hadművelati terve értelmében Kassa elfoglalása után a magyar főváros irányába nyomuljon előre. A hadtest, amely 7 gyalogos zászlóaljból, 6 lovasszázadból (2 vértés – és 4 svalizsér [könnyű lovas] század) és 3 tüzérségi ütegből (2 gyalog üteg – egy 6 fontos és egy 12 fontos – és egy röppentyű üteg; 18 löveg) – összesen körülbelül 7-8000 főből – állt, 3 dandárra oszlott; ezek Fiedler, gr. Pergen és gr. Deym vezérőrnagyok vezetésével működtek. Ezzel szemben Pulszkynek az elmúlt hetek alatt felállított, jórészt nemzetőrökből álló hadtestében mintegy 9000 gyalogost, 32! lovast és 15 ágyút (többségében 3 fontosat) tartottak nyilván,⁸ aminek a legnagyobb részével azonban egy esetleges ütközet során nem lehetett számolni. Ebben a kiképzés, a felszerelés és egységes fegyver hiánya s az utóbbi miatt egyre fokozódó lőszerhiány mellett azonban egyéb okok is közrejátszottak.

Schlik csapatai már december 6-án Bártfán voltak, és Sáros vármegye északi részét ellenállás nélkül elfoglalták. A császári csapatok elől a szorosok szemmel tartására kirendelt honvédek és nemzetőrök Eperjes irányába vonultak vissza.

Komoly nehézségekbe ütközött a nemzetőrök mozgósítása a felvidéki vármegyékben, ahol a lakosság jelentős része nem magyar volt. Kossuth azon szózata ellenére, amelyet november 12-én intézett a Felvidék szláv ajkú lakosaihoz, Irányi már 15-én kelt levelében

⁸ Schlik és Pulszky erejéről Borus 1963. 155.; Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története. Szerkesztette: Hermann Róbert. Budapest, 1996. (a továbbiakban: Hermann) 221., Irányi Dániel OHB-nek írott, 1848. december 23-án Miskolcon kelt jelentése MOL H 2 OHB 1848:5581.

A betörő osztrák hadtest a következő erőkből állt: Fiedler vezérőrnagy parancsnoksága alatt volt a Vilmos főherceg ezred 3. zászlóalja, a gr. Nugent ezred 3. zászlóalja, a gr. Hartmann ezred 2. zászlóalja, a 36. 6 fontos gyalog üteg és a Császár chevauxlegerek (svalizsérek) 2. osztálya. Pergen vezérőrnagy dandárába tartozott a br. Koudelka ezred 3. zászlóalja, a gr. Mazzuchelli ezred 3. zászlóalja, a Parma herceg ezred Landwehr zászlóalja, a Császár chevauxlegerek 1. osztálya és a 11. röppentyűüteg. A tartalék dandárt Deym vezérőrnagy vezette, amelybe a Vilmos főherceg ezred 1. zászlóalja, a Sunstenua vértések 1. osztálya és a 11. 12 fontos gyalog üteg tartozott. Lásd MOL H 2 OHB 1848:6782.; Breit 192. és 196., Borus 1963. 155. és Hermann 223. Schlik hadtestének erejét már a december 20-án érkező erősítésekkel is számolva adja meg. Az erősítést Schlik Bártfa elfoglalása után kérte Windisch-Grätztól, egész pontosan 2 zászlóaljat és 4 lovas századot. December 20-án azonban a kért csapatok töredéke érkezett meg Schlik táborába Pergen vezérőrnagy vezetésével. Pergen megérkezéséig dandárját Podhayski őrnagy vezette. Lásd Hadtörténeti Levéltár (a továbbiakban: HL) az 1848/49-es forradalom és szabadságharc iratai (a továbbiakban: 1848/49.) 5/223. és 33. l. l. jegyzet.

Pulszky hadtestében a honvéd katonaságot a három újonc honvédzászlóalj mellett a hadtest legtüntetősebb egységeként értékelhető, a már harci tapasztalatokkal is rendelkező egy századnyi lengyel alakulat tette ki, amely Wladislaw Tchórnicki őrnagy vezetésével állott. Lásd Kovács István: A légjő. Budapest, 1989. (a továbbiakban: Kovács 1989.) 117. Lengyelek a szabadságharc megkezdése után tömegesen lépték át a határt. Kossuth, annak tudatában, hogy a magyar honvéd sereg nem a létszám-, hanem a felszerelés hiányával küszködik és „... tapasztalatván, hogy a lengyel tiszt urakkal igen nehezen lehet boldogulni, s hogy alkudozásaiuknak minden nap újabb és újabb követelésekkel állnak elő ...”, már novemberben utasította Irányit, hogy az északi határon csak azokat engedjék át, „... kik vagy táborkari, vagy mérnöki, vagy tüzéri képzettséggel bírnak”. Egyszermind figyelmeztette, hogy Pestre küldésük helyett a Magyarországra érkező lengyeleket Eperjesen és környékén szervezzék csapatokba. KLÖM XIII. 579., 609-610., id.: KLÖM XIII. 454. A magyar oldalon a lovasság (kezdetben 32 kassai nemzetőrből állt!) hiánya azonnali cselekvést követelt. A katonai- és polgári vezetés így a vármegyéktől mindenek előtt a lovasság kiállítását igényelte. Kossuth, Almásy Pál és Recski András Heves megyei kormánybiztosi kinevezésében kiemelte: „Az *organizatoban fő tekintettel legyenek Önök a lovasságra, gyalogság ... egy két zászlóalj is elég, de lovasság mentül több, annál jobb ...*”. A hevesi lovasság azonban – a kiállítás és egyéb nehézségek miatt – csak december 28-a körül tudott csatlakozni az akkor már a Mészáros Lázár hadügyminiszter által vezetett ún. „*északi mozgó sereghöz*”. Lásd MOL H 2 OHB 1848: 4946., közli KLÖM XIII. 431.

a következőt volt kénytelen jelenteni: „A Simunich ellen általam kiindított Szeben városi nemzetőrök közül többen Liptóban panslavismissal inficiáltattak [megfertőzettek], s lázító proclamatiókat kaptak és kiosztottak. Én ... a bűnösöket elfogattam, s miután a helybeli hatóság elhatározottságában nem bízom ..., mint teljhatalmú kormánybiztos magam alakítok rögtönítélő törvényszéket ... és ... rendkívüli bíróságot ... A Liptóból visszaérkezett Eperjesi nemzetőrök lelkesbjei mind az ellen panaszkodnak, hogy ott az illetők egyáltalán nem tanusítják azon erélyt és buzgalmat, melyet tőlök a hazza s a kormány vár és igényel.” Gedeon őrnagy pedig november 21-én figyelmeztette Boronkay kormánybiztost, hogy „... sem magam, sem tisztjeimnek egyike sem bír a tót nyelvel, és jelen veszélyes körülményekben a halasztó oktatásokra idő sincs ... és ha nagy részben olly ajku egyének soroztatnának zászlóaljamba, kiket buzdítani, de sőt velök beszélni sem tudnék, ez által az előnkbe tűzött szent cél elhibázva lenne.”⁹

December 8-án a Schlik-hadtest Eperjes felé nyomult tovább, Pulszky ezért Eperjesbe vonta vissza csapatait. A magyar főparancsnok Eperjest Felső-Magyarország kulcsának tartva, először Kapi mellett akart védőállást elfoglalni az ellenséges hadoszloppal szemben, de a hadtestében uralkodó lehetetlen körülmények miatt végül a további hátrálás mellett döntött. A hadtest főerői – az Eperjestől délre fekvő – Szentpéter község térségébe vonultak vissza, amelyet a 20. honvédszászlóalj századai biztosítottak. Az Eperjesből kivonuló magyar csapatokhoz a város tanácsa nemzetőreit csak Irányi Dániel kormánybiztos erélyes fellépésére volt hajlandó csatlakoztatni. A helyzet súlyosbodásának körülményeit minden szempontból mutatta Pulszky ezredes december 8-án Eperjesről Kossuthhoz írt levele: „... a Bártfán levő 400 emberrel kényszerítettem Eperjesre vissza vonulni. Miután pedig itt is még csak 1800 résziint fegyvertelen résziint rosszul felfegyverkezett s tapasztalatlan és tudatlan embereim vannak, ha az ellenség előbbre nyomul kénytelen vagyok ismét tovább hátrálni, annyival is inkább miután Szepesből azon tudósítást nyerem, hogy Hurban Trencsénbe beütvén, segítséget sem adhat, Borsod megye a Honvédelmi Bizottmány által Máramarosba rendeltetvén innen sem várhatok segítséget, s a Pestről kiüldött egész ágyú üteg sem érkezett még meg. Helyhezetem, mint ezt előbb is jelentém a legszomorúbb. Sárosra pedig számolni nem lehet.

Ezt Elnök Úrnak bejelentvén nem szükség figyelmeztetni és kéreni, hogy nekem segítséget mielőbb mint ügyes tisztekben, mellyeknek tökéletes hiányába vagyok, mint rendes lovasságba és gyalogságba küldeni méltóztatassék.”¹⁰

Ezután nem csodálkozhatunk a Pulszky-hadtesthez tartozó 20. honvédszászlóalj egyik őrmesterének, Karsa Ferencnek naplójába írt következő megjegyzésén: „Most – közbevetőleg legyen mondva – ítélje meg bárki, milyen kilátása lehetett Pulszkyknak, hogy Schlick seregének beütését meggátolja, vagy talán két század felfegyverzett honvédtől [a 20. honvédszászlóalj két százada] – de a kikkel még nemhogy csak egy puskát elsíttetett volna de még tőteni se tanították –, továbbá 180 lengyeltől Thorzniczky alatt és mintegy 100 kassai önkéntes vadásztól csudát várnak? – Útban volt ugyan amint mondák a 42-ik honv. z. alj, de a se volt külömbül se felöltöztetve se fegyverezve, mint mi

⁹ KLÖM XIII. 414-416., MOL H 2 OHB 1848:3921., MOL H 102 Boronkay 8.

¹⁰ Karsa 29-30., Szuper 1867. december 16. 157., MOL H 2 OHB 1848:5062. A december 8-i harcrend MOL H 105 Farkassányi 3. d. 16. f. Pulszky már ekkor tervezte, hogy a Kassai-hegynél próbálja meg feltartóztatni az előretörő osztrákokat és elrendelte sáncok építését Kassa előtt. Ahogy azonban a sáncépítéshez szükséges emberek toborzása, úgy a csapatok hús, illetve kenyérbeli ellátása is problémának bizonyult. Az összevont Abaúj-Kassai Honvédelmi Bizottmány nem győzte figyelmeztetni Farkassányi kormánybiztost az élelem teljes hiányára. Reménytelen helyzetében Pulszky december 5-én kelt levelében már a fővezéri posztjáról való lemondását is felajánlotta, Kossuth azonban ezt elutasította és mielőbbi intézkedéseket ígért és tett a hadtest ellátásának javítása, illetve új csapatokkal való megerősítése érdekében. MOL H 105 Farkassányi 3. d. 20. f., 24. f., 31. f., 39. f.; KLÖM XIII. 665-666., 689-691., 694-695., 696-697.

–, tehát azok is ha megérkeznek!! csak a szaladók számát szaporítják, a mi több az első veszített csata demoralizáló hatása alá kerülnek; pedig a katonát a siker teszi meg vitéznek!”¹¹

December 9-én a Schlik-hadtest megszállta Eperjest, majd miután Szentpéter előtt a császári csapatok felderítői megjelentek, a Pulszky-hadtest folytatta visszavonulását, s december 10-én a Kassától északra fekvő Lemesán és Budamér közti vonalon alakította ki új védelmi harcvonalát. Az új védelmi vonal előretolt őrszemeit a gr. Török Miklós nemzetőr őrnagy parancsnoksága alatt álló abaúji lovas nemzetőrség tagjaiból állították ki. Az előretolt őrlánc mögött a főerők utóvédjét és előőrseit a 20. honvédszászlóalj biztosította.

December 11-én a hajnali órákban felbukkantak a császári hadtest felderítői, mire a Pulszky-hadtest visszavonta előőrseit, amelyek Budamér déli végére húzódtak vissza. Azonban a további visszavonulás és Kassa (mint a Felvidék kulcsfontosságú pontjának) feladása rendkívül veszélyes helyzetet idézhetett volna elő, ezért Pulszky – amint azt már említettük – úgy döntött, hogy az alakulatában mutatkozó hiányosságok ellenére felveszi a harcot Schlik hadoszlopával szemben.¹²

A reggeli órákra a magyar hadtest Kassától közvetlenül északra a Tihány–Vajkóc vonalon alakította ki új harcállását. A balszárny – gr. Haller Ferenc őrnagy parancsnoksága alá rendelve – a Budamér és Tihány közti erdőt szállta meg, az erdő szélén, a gyalogút mellett állt fel a lengyel egység. A centrum – amely Gedeon Miklós nemzetőr őrnagy vezetésével csoportosult – a budaméri gyalogút mentén helyezkedett el. A jobbszárny, Bányafy Ferdinánd őrnagy (a 20. honvédszászlóalj parancsnoka) alatt a Kassai országúton, illetve annak két oldalán foglalt állást. A harcvonal nyugati részén Bárczay őrnagy parancsnoksága alatt állomásozott két 3 fontos ágyúval megerősített nemzetőr csapat, míg a keleti szárnyat gr. Török Miklós őrnagy nemzetőr lovasainak kellett (volna) biztosítaniuk. Problémát jelentett, hogy több egység, így például a 42. honvédszászlóalj még nem érkezett meg a kijelölt helyére.¹³

December 11-én délelőtt 11 órát megelőzően a császári csapatok elindultak: Budamér (már császári kézen) felől gyalogsági hadoszlopok nyomultak előre; a Podhayski-dandár az úton, illetve attól jobbra, a Deym-dandár az út és a Tarca folyó között két-két harcvonalban fejlődött fel, a tüzérség, illetve mögötte a lovasság pedig egyelőre a balszárnyon lett felállítva.

A császári gyalogság elsőnek a magyar harcrend első harcvonalában álló Körmei-századot, a 20. honvédszászlóalj 6. honvédszázadát közelítette meg, amely két 3 fontos ágyúval a kibontakozó császári gyalogságot visszaszorította. Erre 6 és 12 fontos ütegét elővonva a császári tüzérség löni kezdte a magyar harcvonalat, visszavonulásra készítve a magyar 3 fontosakat.

A magyar ágyúk fedezékbe vonulása után a magyar jobbszárny átkarolására megindult az osztrák lovasság támadása, amelynek hatására a jobbszárnyat biztosító „... Gróf Török lovas n. ő. őrnagy a lovassággal Vajkócz melletti állását korán hagyta el, s a helyett hogy a Rozgonyi völgyön húzódtott volna le-felé, a hegyen keresztül Kassa felé hátrált...”. Így a jobbszárny szétesett, és ennek következményeképp, illetve elsősorban az erősödő ágyútűz miatt az országúttól nyugatra elterülő erdőben elhelyezett nemzetőrök is megfutottak. A zűrzavart teljessé

¹¹ Karsa 27-28.

¹² Schlik még Eperjesen értesült arról, hogy Pulszky a Kassai-hegynél akar ütközetet vállalni, ahová Miskolcra erősítéseket várt, ezért az osztrák parancsnok erőltetett menetben nyomult előre, hogy még ezen erősítések megérkezése előtt ütközetet kényszerítsen ki, ami december 11-én sikerült is neki. Lásd Breit 194.

¹³ Karsa 31-35. Pulszky csélyeit tovább rontotta, hogy a gr. Haller vezette balszárny a Tihány és Budamér közti erdőben igen hosszú harcvonalat képezett, amit az ellenség könnyedén áttörhetett, illetve megkerülhetett. Ha pedig a kisebb erővel megerősített Tihány, amely el volt vágva a magyar főállástól, az ellenség kezére kerül, nyitva állt volna a császáriak útja Kassa felé, illetve lehetőség nyílt volna a magyar hadtest bekerítésére is. Lásd Szuper 1867. december 16. 158.

tette, hogy a „... fent említett őrnagy később a Hernádi völgyön a hid előtt meg-állván midőn az ellenség csapatjait észre vette, embereihez ékkép szólott: »köszönjétek nekem, hogy éltetek eddig megtartani, s most menjen mindenki merre tud« – mely felszólítás után a lovasság a helyett, hogy visszavonulásukat fedezte volna, szétfutott, – a többi csapatok közt rémülést okozván.”¹⁴

Pulszky megpróbált a csatatéren maradt egységekkel rendezetten visszavonulni; ezek a csapatok két részre bomlottak fel: a 19. honvédszászlóalj a szepesi nemzetőrökkel és három ágyúval a Hernád jobb partján állást foglalva megállásra készítette a Kassa felé vezető úton előrenyomuló császáriakat. A 20. és 42. honvédszászlóaljak, valamint a lengyel alakulat ezáltal időt nyervén megkezdte Kassa kiürítését, illetve a tüzérség, lőszer és egyéb felszerelés elindítását Miskolc felé.¹⁵

Néhány óra múlva Schlik tüzérsége – és 1 század osztrák könnyűlovas, amely a Hernádon, majd a Csermely-patakon sikeresen átkelve megkerülte a magyar hátvédet – a szepe-sieket is meghátrálásra kényszerítette, akik kénytelenek voltak visszavonulni a Szepesség felé Margitfalva irányába. A fent említett osztrák könnyűlovasság, élén Concoreggio őrnaggyal és Scudier századossal – Schlik vezérkari főnökével – utánaeretd a Kassától délre, Miskolc irányába visszavonuló magyar csapatoknak, hogy elfogják a megmaradt tüzérségi ütegeket, illetve a lőszer- és lőporszállítmányokat. Csakhamar sikerült beérniük egy lőporral, fegyverrel megrakott szekeret, 100 emberrel együtt. Kassától délre, az út mentén fekvő Bárca falunál azonban a tönkrevert magyar sereg utóvédjét adó lengyel század és a hozzájuk csatlakozó 20. honvédszászlóalj néhány honvéde a sokat tapasztalt Wladyslaw Tchorznicki vezetésével az ágyúk biztosítására felvette a harcot az őket már-már beérő császári könnyű lovasokkal szemben. A lengyelek az út védelmére legalkalmasabb ponton, a bárcai kocsmánál foglaltak el védőállást. Nagy hidegvérrel 20 lépésnyi távolságra várták be a sva-lizserek rohamát, majd tüzet nyitottak rájuk, aminek következményeképp közel 18 lovas, köztük az osztály parancsnoka, Concoreggio őrnagy meghalt, Scudier százados fogságba esett (akit Irányi, mint fontos hírforrást, azonnal Pestre küldetett), a megmaradt lovasság pedig rendezetlenül menekült. Ezután a lengyel század és a két honvédszászlóalj a hidakat maga mögött lerombolva akadálytalanul folytathatta visszavonulását Szina felé.¹⁶

Az ütközetet másnapján Pulszky ezredes az OHB-nak írt jelentésében a vereség legfőbb okát a nemzetőr csapatok hozzáállásában látta: „Kassa mellett 10 000 emberem volt és mégis az ágyúkat Dessewffy őrnagy, Gr. Péchy Szilárd százados és Gr. Forgách Kálmán hadnagy urakkal magamnak kellett fedeznem, mely bizonyosága annak, mily biztos a kevés kivétellel csak részegségbe lelke-

¹⁴ MOL H 2 OHB 1848:6554. vö. Karsa 36., 40. és MOL H 105 3. d. 49-50. f.

¹⁵ Megjegyzendő, hogy amennyiben a Schlik tervei szerint működő Fiedler-dandár – amelynek feladata volt Tapolcsányon át a Hernád-hidat elfoglalva a magyar állásokat megkerülni – korábban bontakozott volna ki a budaméri erdőből a magyar hadtestre teljes megsemmisítés várt volna, de az a Tihányban kibontakozó ellenállás, illetve a felázott talaj miatt csak délután 2 óra, tehát jelentős késéssel tudta a manővert végrehajtani. Lásd Breit 194-195.

¹⁶ Az ütközetről lásd Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. II. kötet. Pest, 1872. (a továbbiakban: Horváth) 182-183., Karsa 35-41., Borus 1963. 155-156., Hermann 223-224., Irányi december 12-én kelt jelentése az OHB-nek MOL H 2 OHB 1848:5400., Pulszky Sándor december 22-én kelt levele Kossuthnak: MOL H 2 OHB 1848:6554., Breit 194-196., Szuper 1867. december 16. 158., Lapinski, HL 1849/49 6/65, Közlöny 1848 december 26. A Bárcánál levő összecsapásról lásd Horváth 183., Karsa 45-47., Hermann 224., Irányi december 13-án kelt levele az OHB-nak MOL H 2 OHB 1848:5581., Az eseményt részletesen az abban részt vevő lengyel század egy katonája, Roman Gasiorowski örökítette meg. Lásd Kovács 1989. 121. A lengyel légió 1. dzsidás osztályának hősiességéért 1849. május 31-én Görgey Artúr hadügyminiszter a katonai vitézség harmadik osztályát adományozta. Erről, illetve Bárcáról és utóéletéről részletesebben lásd Kovács István: „... Mindvégig veletek voltunk”. Lengyelek a magyar szabadságharcban. Budapest, 1998. (a továbbiakban: Kovács 1998.) 118-127.

dett, a veszedelem távollétébe elszánt és bátor nemzetőrsereg, melyet én parancsnokságom alá többé senmi esetre sem veendő, mert én inkább főbe lövtem magamat, mint hogy katonai becsületesem új gyalázatnak tegyem ki.” Irányi jelentésében így fogalmazott: „*Soha se volt képzeletem illy futásról*”, de emellett megjegyezte: „... csaknem 5000 ember késett el pár órával a csatából”. Pulszky december 22-én kelt levelében – visszagondolván a vesztes ütközetre – úgy érezte, „... ha a szeptesi nemzetőrsereg ágyújával csak két órával hamarabb érkezik meg az említett völgybe, akkor az ellenség az nap nem csak hogy a hegven keresztül nem jó, de hihetőleg vissza is megy; de azok fájdalom már akkor érkeztek meg, midőn a hátrálás már telyes mértékben megtörtént.”¹⁷

A vereség után a magyar hadtest maradványai Miskolcon gyülekeztek. Pulszky a rendelkezésre álló erőket és ezeknek honvéd csapatokkal történő megerősítését is számba véve – Miskolc feladásával – Hatvan–Gödöllő térségét jelölte meg az eredményes ellenállás vonalaként. Szándékainak megfelelően december 12-én ágyúit Mezőkövesd felé indította. A követendő katonai intézkedésekkel kapcsolatban eltérő véleménnyel volt – a honvéd katonaság mielőbbi helyszínre rendelésének kérdésén kívül – Irányi kormánybiztos. Ő mindenáron Miskolc megtartását szorgalmazta, amelyhez a nemzetőrséget és a népfelkelést is alkalmazhatónak vélte, noha Pulszkyhoz hasonlóan lesújtó véleménnyel volt róluk. Ezzel a kérdéssel kapcsolatos ellentétüket nem oldotta fel az sem, hogy a vereség okozta pillanatnyi zavar elmúltával Pulszky is a Miskolcon való maradás mellett döntött, legalábbis Schlik Kassáról való előretöréséig. A köztük levő, felhőtlennek korábban sem mondható viszony az ütközet után egyre inkább kiéleződött. Irányi a december 11-én történtek után kétségbe vonta Pulszky hadvezéri képességeit – egyébként teljes joggal –, Pulszky pedig nem bírta elviselni Irányi beleszólását a katonai ügyek területén. Egymással való csatározásait jól tükrözték az OHB-hoz írt levelek, amelyekben egyre nagyobb részt szenteltek egymással való ellentétüknek. Irányi már december 12-én aggódo hangvételű levelet küldött Kossuthnak: „*Pulszky Sándor itt hagyott magamra nem is tudom hol van, hova ment, sőt segéde se tudja, a ki itt van nálam. Mit mond ön ehhez? Tehát most nekem kell fővezérnek is lennem, meg biztosnak is, nekem a ki katona soh se voltam. Nincs egyetlen egy tisztem, a kit evvel megbízhatnék, ámbár keresni fogok ... De mindenre ami szent előttiünk kérem, küldjön tüstént hadvezért ...*” Pulszky pedig még ugyanaznap ezt írta az OHB elnökének: „*Kénytelen vagyok még Elnök Úr előtt nyilvánítni, hogy helyezetem a leg-nehezebb, miután hadi intézkedéseim olly embereknek nézeteitől fügnek, kiknek éppen semmi katonai tudományok sints, s kiket még sem utasíthatok vissza, ha csak haza árulónak bélyegeztetni magamat nem akarom.*” Majd december 14-én ismét Irányi ragadott tolat: „... általában is nyilatkozik a bizalmatlanság Pulszky iránt, s bár azon gyanúsítást, mivel némelyek illetik, minthogy áruló szerepet játszanék, teljességgel alaptalannak mondhatom: annyi mégis immár bizonyos, hogy hadvezér tehetségeivel nem bír”.¹⁸

Mészáros Lázár hadtestparancsnoki és Szemere Bertalan országos biztosi kinevezése. Az északi mozgó hadtest megszervezése

A december 11-i vereség, valamint Irányi és Pulszky közötti ellentétek komoly aggodalmat okoztak az OHB számára. Hiszen a Pulszky-hadtest felszámolásával az ellenség előtt nyitva állt az út Miskolc, illetve Pest felé. Másrészt a magyar csapatok szétverése a

¹⁷ MOL H 2 OHB 1848:5400., 5580., 6554. Pulszky a nemzetőrökkel kapcsolatos tapasztalatait nemcsak az OHB-val, hanem a vármegyékkel is megosztotta. A december 15-i Heves megyei bizottmányi ülés jegyzőkönyve szerint a hadtestparancsnok arra kérte fel a megyét, „... hogy csupán lövegyekkel ellátott s azokkal bánni tudó egyéneket szakértő tisztekkal szállítsanak, a kaszás vagy dzsidákkal a Megyén netalán keresztül vonulandó ellenséget nyugtalanítván”. Lásd Heves Megyei Levéltár (a továbbiakban: HML) IV-1/a 152. k. 2725.

¹⁸ MOL H 2 OHB 1848:5409., 5581., idézett levelek: Irányi december 2-én MOL H 2 OHB 1848:5400., Pulszky december 12-én: MOL H 2 OHB 1848:5580., Irányi december 14-én: MOL H 2 OHB 1848:5751.

lehető legrosszabb időben történt: minden pillanatban várható volt a Windisch-Grätz vezette császári főerők betörése az ország északnyugati része felől, ahol az előtte álló – az osztrákoknál lényegesen gyengébb – Görgei-vezette magyar főszereg mihamarabbi megerősítést igényelt volna. Ezért – a térségben támadt helyzet fontosságát és az ellenség mielőbbi felszámolásának szükségességét is hangsúlyozva – az OHB két tagját nevezték ki a veszélyeztetett térség polgári és katonai vezetőjévé. Szemere Bertalan Északkelet-Magyarország teljhatalmú kormánybiztosa lett – Irányinál kiterjedtebb jogkörrel rendelkezve –, míg Mészáros Lázár hadügyminiszter az újjászerveződő hadtest főparancsnoki tisztét örökölte. (Pulszky ugyanebben a seregben dandárparancsnoki megbízatást kapott.) Küldetésük célját Szemere az általa megfogalmazott kormánybiztosi megbízólevelében ekképp foglalta össze: *„Miatán a Kassa melletti veszteség a hazát méltán nagy aggodalomba ejtette, s az ország ép-sége megkívánja, hogy Schlik a maga seregével előnyomulásában ne csak meggátoltassék, hanem kiveret-tessék, sőt megsemmisíttessék, minden véderőt össze kell vonni, minden lehető eszközt a győzelemnek elő-teremteni.”* (Kiemelés az iratban) Szemere december 15-én, Mészáros pedig december 18-án érkezett Miskolcra.¹⁹

Schlik, győzelme után megkezdte Kassából kiindulva a környező vármegyék meghódol-tatását, de – Pulszky félelmeivel ellentétben – tovább nem vonult: *„... hihetőleg, mivel bevárni akarta, míg Windischgrätz is beljebb nyomul a főváros felé, több ideig Kassán tartá főhadiszállá-sát.”*²⁰

A Kassa melletti vereség nyilvánvalóvá tette, hogy Schlik csapataival szemben csak egy nagy létszámú, főképp honvéd alakulatokból álló, jól felszerelt haderővel lehet eredménye-ket elérni. Ehhez szükség volt a hadtest újjászervezésére, új alakulatokkal való feltöltésére. Szemere december 17-i jelentése szerint akkor Miskolcon csupán 800 honvéd, 400 lengyel légionista, 80 huszár és 25 ágyú állomásozott. A megerősítésükre az OHB újonnan alakult honvédszászlóaljkat és lovasságot küldetett Miskolcra. A 17. honvédszászlóalj Komárom-, a 26. honvédszászlóalj Heves-, a 43. honvédszászlóalj pedig Szabolcs vármegyéből, míg a Bocskai-zászlóalj (a későbbi 52. honvédszászlóalj) a Hajdú kerületből lett kiállítva. Ide helyezték Egerből a 34. gyalogezred egy századát is.²¹ A rendes lovasságot a 6. (Württemberg) huszárezred fél százada, a 8. (Coburg), ill. a 13. (Hunyadi) ezredek 1-1 százada, valamint a 14. (Lehel) huszárezred 4 század adta ki. A honvéd csapatok mellett a térség vármegyéinek nemzetőrcsapatait is mozgósították.²² Mindezek mellett az újjászerveződő

¹⁹ MOL H2 OHB 1848:6029, 6190. Mindkettőt közli Politikai jellemrajzok a magyar szabadság-harcból. Okmánytár. S. a. r. Hermann Róbert és Pelyach István. Budapest, 1990. (a továbbiak-ban: Hermann–Pelyach)

²⁰ Pulszky félelméről: MOL H 2 OHB 1848:5580., idézet Horváth 184.

²¹ A század vezetője, Stetina hadnagy december 21-én írta Mészárosnak, hogy 94 honvéddal az-nap érkezik meg Miskolcra. MOL H 75 HM (Hadügyminisztérium. Általános iratok.) 162. d. 415.f.

²² A megyei nemzetőrök mozgósítása – mint fentebb említettük – már korábban elindult. Irányi még november folyamán felszólította az érintett vármegyéket, hogy tartsák készen nemzetőrei-ket egy esetleges betörés elhárítására. A térségben Heves vármegye közel 15 000 fős megyei nemzetőrséggel rendelkezett, amelyből a betörés hírére a megyei bizottmány elrendelte 3000 nemzetőr gyülekezését december 17-ére Füzesabonyba, illetve Mezőtárkányba, amelynek idő-pontját a december 11-i budaméri ütközet hírére előrehozták december 15-re, a csapatok más-napi indulását tervezve Miskolc felé. Az elindulásuk azonban az alakulatok megszervezése (az emberek összegyűjtése, felszerelés, egyéb problémák) miatt elhúzódott, másrészt Mészáros Lá-zár, az új hadtestparancsnok a nemzetőrök alkalmazását – az eddigi tapasztalatokból okulva – megpróbálta a lehetőségek szerint a minimumra szorítani. Szemere Heves vármegyéhez íródott, december 17-i rendelete – a december 19-i bizottmányi ülés jegyzőkönyve szerint – azt tar-talmazta, *„... miszerint a fővezérseget átvett Hadügyminister Mészáros Lázár további rendeletéig gyalog fegyveres erejét egy helyt összpontosítsa – a lovasság pedig azonnal ... alsó Zsolcára indíttassék ...”*.

hadtest alá rendelték a Zemplénben és Ungban felállított 21. honvédszászlóaljat, valamint a szepesi 19. honvédszászlóaljat. Az új egységekkel kiegészült hadtest Miskolc környékén állomásozó csapatait (amelyek létszáma december 26-án 8028 gyalogost, 2039 lovasot és 25 ágyút tett ki) Mészáros két dandárra és két fél dandárra (különítményre) osztotta.²³

Az újabb csapatokkal való megerősítése mellett a hadügyminiszter komoly lépéseket tett a hadtest hadra foghatóvá tételére. Táborba érkezése után parancsba adta, hogy a katonákat és a dobosokat minden nap két órán keresztül gyakorlatoztassák, a szükséges ismeretekre mielőbb képezze ki őket; mindehhez december 20-án külön kiképzési utasításokat is megfogalmazott. Ugyanazon a napon kelt napiparancsában különösen az előőrsök kiképzésének fontosságát hangsúlyozta, emellett kitért a ruhák és fegyverek folyamatosan szükséges átvizsgálására is. Az ellátásban lévő problémák megoldására igyekezett annak szervezetét kiépíteni, aminek vezetésével Farkassányi kormánybiztost bízta meg. A sereg alakulataival pontos kimutatásokat készíttetett, amelyeknek a csapatok hiányait és rendelkezésre álló forrásait kellett tartalmaznia. Lőszert és egyéb felszerelést, valamint élelmiszert csak nyugtatót, illetve ellennyugtatót mellett vehettek fel a katonák. Mindenről részletes számadás kellett hogy készüljön. A kimutatások december 20-ától folyamatosan érkeztek meg a hadtestparancsnoksághoz; ezek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az alakulatok többségének azonnal szüksége van poggyászszekerekre. Egy december 24-i rendelet ezért minden zászlóalj mellé – a felszerelések szállítására – két társzereret rendelt, 30-án pedig Mészáros az élelmezésben mutatkozó nehézségek felszámolására Farkassányinak dandáronként egy-egy élelmezési biztos kinevezését rendelte el. Az intézkedések részben eredményesek is voltak, hiszen az elkészült kimutatások alapján december végén Pestről újabb fegyver, lőszer és ruházati szállítmányok érkeztek a miskolci táborba.²⁴

A miskolci táborba Heves megyéből gyalogos nemzetőrök csak Mezőtúrról érkeztek. Ezek a december 25-i létszámkimutatásban 238 fővel szerepeltek, a január 4-i kassai ütközet előtti hadrendi kimutatásban a mezőtúriai összevonva szerepelnek a nagykunsági önkéntesekkel, 320 fővel. Emellett Heves vármegyének – Szemere december 17-i rendeletének megfelelően – a lovaság (1000-1200 fő) mellett a megyében szintén szerveződő egri, illetve gyöngyösi vadászszázadokat is el kellett mielőbb indítania. Mind az egriek, mind pedig a gyöngyösiek december 21-én érkeztek meg a miskolci táborba; a december 25-i létszámkimutatásban a két század együttesen 246 főt tett ki. A hevesi lovasok csupán december 28-án érkeztek meg kijelölt állomásaikra. Jól látható tehát, hogy a Mészáros–Szemere-féle vezetés a nemzetőr csapatok mozgékonyabb, s fegyverekkel jobban ellátott, illetve lovas egységeit szándékozott alkalmazni. A nagyobb számú, csekélyebb harcértékkel rendelkező – elsősorban gyalogos – nemzetőröket csupán készülségi fokozaton tartotta, ebből kifolyólag a vármegyék ezen alakulatokat fokozatosan leépítették. A megyei bizottmány november 27-i határozata HML IV – 1/a 152. k. 2622.; a nemzetőrség létszámára MOL H 92 ONóHt 1848:7578.; a megyei bizottmány december 12-i határozata HML IV – 1/a 152. k. 2718.; a megyei bizottmány december 19-i ülésére HML IV – 1/a 152. k. 2800.; a miskolci táborba Heves vármegyéből érkező gyalogos nemzetőrökről HL 1848/49., 12/93, 51/135.; a vadászalakulatok Miskolcra érkezéséről Almásy december 20-i jelentése HL 1848/49. 6/6.; a vadászokról még HL 1848/49. 176., 266.

²³ Szemere 17-i jelentése Hermann–Pelyach 285-287., MOL H2 OHB 1848:5409.,6029.,6782., KLÓM XIII. 728., 739-741., 757-759. A hadtest létszámáról, illetve a dandárfelosztásról HL 1848/49. 51/135. Ezenkívül létezett még – ideiglenes jelleggel – egy lovas dandár kiküldetés is. Ennek parancsnoka Bobory Kálmán őrnagy volt. HL 1848/49. 7/121. A tüzérségről Csikány 45-46.

²⁴ Mészáros rendelkezései IIL 1848/49. 5/469., 601., 6/11., 13., 64., 169., 190., 263., 333. 7/121.; az alakulatok kimutatásai HL 1848/49. 5/558., 558/a., 589., 6/36., 37., 38.,39., 40., 70., 87., 89., 122., 125., 160., 202., 212., 322., 323., 324., 343., 501., 505., 566., 571. 7/15.; nyugtatóványra példa HL 1848/49. 6/439. 7/78.; a Pestről érkező szállítmányokról IIL 1848/49. 6/558., 560. 7/122. Az élelmezés mellett a tábori egészségügyet is megszerezték. Mészáros december 21-i napiparancsában Flór Ferencet nevezte ki a tábor főorvosának, akinek az irányítása

A jelentős változások új reménnyel töltötték el a katonai, polgári vezetést és magukat a katonákat is: „*Schlick elleni táborunk mindinkább erősödik. Tegnap érkezett Pestről egypár ezer darab katona öltözet ... és ismét 1000 darab szuronyos fegyver.*

Mióta Mészáros hadügyminiszter köztünk van, mindnyájan derültek, sőt vígak vagyunk; mindenik arczán olvasható a hit, s azon biztos remény, hogy győzni fogunk, ha a tél megannyi szele is zúgni fog fejünk fölött. A bizalom erőt ad, az erőzet bátorságot szül ...

Seregeink szorgalmasan gyakoroltatnak. A hideg időjárás daczára kedvel mennek riadó helyeikre; mindnyájukat harczágy lelkesíti. Lehet-e kételkednünk, hogy illy vitézek Schlicket megsemmisítendik?”²⁵

A valóságos helyzet azonban nem volt ilyen kedvező. Habár a hadtestben már nagyobb számban szerepeltek honvéd alakulatok, mint ezt megelőzőleg, és több tekintetben is javult az ellátás, azonban még mindig nem volt lehetőség a hiányosságok teljes pótlására. Az egyik fő problémát az idő hiánya, és ebből adódóan a csapatok kiképzetlensége jelentette. Ennek következménye volt Mészáros – Kassa elfoglalásához az ellenség megosztását célzó – hadterve (erről a későbbiekben még részletesebben lesz szó); a dandárfelosztás is ennek függvényében alakult.

A zászlóaljok nehézségeiről példaként említendő, hogy a szabolcsi 43. honvédzászlóalj – amelyet december 11-e előtt még Erdély megsegítésére szánt az OHB – az északkeleti országrészbe érkezésekor csupán lándzsákkal volt felszerelve. Kossuth emiatt felhívta Szemere figyelmét, hogy azt feltétlenül szereljék fel az OHB által odaküldetett puskákból. De a december 17-én érkező 931 puskából a később beérkező 43. honvédzászlóaljnak nem jutott. A kiképzést a fegyver- és az idő-, a fegyelmet pedig a felszerelés hiánya – elsősorban az időjárásnak nem megfelelő, emellett nem egységes ruházat – bomlasztotta. Szemere a bevonuló 43. honvédzászlóalj láttán így fakadt ki Kossuthhoz írt levelében: „*A nyíregyháziak atillája máris szűk, köpenye a lég ellen, nem a szél ellen véd. Zsidókkal csináltatták.*”²⁶

Szintén hasonló problémákkal küszködött a december 16-án a Mészáros-hadtest kötelékébe érkező hevesi 26. honvédzászlóalj, mind az újoncképzést, mind pedig felszerelését tekintve. A legnehezebb feladat itt is, mint a hadtest alakulatainak többségében, a fegyverrel való ellátás volt. Ennek okát a mindenfelől összegyűjtött, használatban levő lőfegyverek sokfélesége jelentette, ugyanis ezeknek lőszerrel való ellátása egyre nehezebbé vált. A mindezekből kifolyó nehézségekről Mészáros így emlékezett: „*... fegyvereink (köztünk legyen mondva) vegyest gyutacsos, (Ziunderes) csappantyús (Kapszeles) tűzkovács majd kis átmérőjű madárpuskákból s karabélyokból állottak, mi egyrészt a főhadiszertárnak elég kellemetlenséget okozott, másrészt a kiosztásoknál is zavarokra adott alkalmat, mert a legénység azokat nem ismeré, azokkal bánti, azokat tölteni, vagy kisütöni nem tudta, annál kevésbé bírt velük célt találni...*”. Emellett a még korszerűnek mondható vadászpuskákkal sem jártak jól a honvédcapatok, hiszen ezekre nem

alá rendelte az összes alakulatnál lévő orvost; emellett a minden parancsnoktól írásos jelentést kért az alakulatánál lévő orvosok számáról. Erre reagálva a 20. honvédzászlóalj parancsnoka, Bányafy Örnagy már aznap elküldte ezzel kapcsolatos jelentését a táborkarhoz. HL 1848/49. 6/64., 124.

²⁵ Mészáros optimizmusára utalt például, hogy kinevezésekor e szavakkal lépett az országgyűlés alsóháza elé: „*Ismerem az ellenséges vezért, volt szerencsém alatta szolgálni, de mégis remélem, hogy isten segédelmével végezni fogok vele, noha derék katona és schlückelni [elnyelni] fogom azt a Schlicket.*” Lásd Gelich Richárd: Magyarország függetlenségi harca 1848–49-ben. II. k. Budapest, é. n. Ezt meg-erősíti Mészáros is visszaemlékezéseiben. Mészáros 324., az idézett szöveg HL 1848/49. 6/253.

²⁶ Kedves Gyula: A 43. honvédzászlóalj. In: Szabolcsi honvédek a szabadságharcban (1848–49). Szerkesztette Bene János. Nyíregyháza, 1998. (a továbbiakban: Kedves) A december 17-én érkező 931 puskáról MOL H 83 (Számvevőségi iratok) 2. d. 521.f.; Szemere december 24-i jelentése az OHB-nak Hermann-Pelyach 297., HL 1848/49. 6/125.

lehetett szuronyt feltűzni, márpedig a szuronyos roham a korabeli harcászathoz meghatározó szerepet játszott egy ütközet vagy csata kimenetelében.²⁷

Az OHB-nak írott leveleikben Mészáros és Szemere folyamatosan kérték pénzt, lőfegyver és lőkupak küldését, a hiányosságok minimális szintre szorítása érdekében. A fegyverhiány pótlására Szemere többszöri rendeletekkel a magánfegyverek kötelező beszolgáltatását is előírta „szigorúan és büntetés terhe alatt”. Ennek teljes körű végrehajtása azonban a katonai helyzet súlyosbodásával egyre inkább reménytelennek tűnt: a magánszemélyek egyre kevésbé voltak hajlandóak megválni – akár csak időlegesen is – lőfegyvereiktől.²⁸

A fegyverzeti és ruházati ellátásban levő hiányosságok mellett már korábban is problémát jelentett a kritikán aluli élelmezés. A napokig élelem nélkül maradt csoportok több esetben beszerzési akciókkal segítettek magukon. Mészáros december 21-én az élelmezés terén mutatkozó kihágások megszüntetésére szólította fel a csapatok parancsnokait, illetve a táborban lévő élelmiszerhiány miatt lehetővé tette, hogy a legénység kenyérbeli járandóságának felét pénzben vehesse fel. A helyzet – úgy látszik – később sem javult. Dessewffy, a Mészáros hadtest elővéd-dandár parancsnoka január 2-án Garadnáról a következőket írta: „Itt semmi nemű élelmi szerek iránt rendelkezés nem történt, e tekintetben még ily rossz helyzetben sehol sem voltunk, a megyei tisztviselők mind megszöktek, – de mindamellett hogy semmi intézkedések nem történtek, a parancsnokságom alatt lévő seregről gondoskodni fogok és semmiben sem fogom hagyni nélkülözni.”²⁹

Állandó probléma volt a tisztikarban szolgálatot teljesítők alacsony létszáma, még a honvéd alakulatoknál is. Néhány zászlóaljban (például a 26.-ban) ez a szám még elviselhető szinten mozgott, de a már említett 20., illetve a 17. honvédzászlóalj körében a tisztek jelentős része nemcsak, hogy nem jelentkezett csapatánál a besorozásban meghatározott határidőre, hanem folyamatosan különböző okokkal indokolva (amelyek közt a megbetegedésre való hivatkozás állt az első helyen) otthagyták alakulataikat, illetve próbáltak kibújni főképp az összecsapásokban való részvétel alól. Az ebből fakadó tiszthiányt általában sorozatos kinevezésekkel, illetve előléptetésekkel próbálták orvosolni, ami persze a hozzáértést nem pótolhatta. A nemzetőr tiszteknél pedig – ahogyan arra már utaltunk –, még rosszabb volt a helyzet.³⁰

²⁷ Hajagos József: A Heves vármegyei 26. honvédzászlóalj története 1848–49-ben. In: A tavaszi hadjárat. Hatvany Lajos Múzeum Füzetek, 13. Hatvan, 1996. (a továbbiakban: Hajagos 1996.) Az idézett szöveg Mészáros 328. vö. András őrnagy (a 26. honvédzászlóalj parancsnoka) december 20-i, Hejőcsabán kelt jelentésével HL 1848/49. 6/37. A magyar hadtest története és lőszerkészletének sokféleségéről még Bydeskuthy Ernő százados, lőszerár-parancsnok december 25-i jelentése MOL H 83 2. d. 2/a fm. A lőszerrel való ellátás nehézségéről HL 1848/49. 6/181., 213., 215., 370. A különböző fegyverek átalakításához december 21-én Miskolc városa felszólította a térparancsnokságot, hogy tegyen mielőbb jelentést Szemere kormánybiztosnak a környékbeli lakatosok és puskások számáról. HL 1848/49. 6/80.

²⁸ Mészáros OHB-nak írt levelei MOL H2 OHB 1848:6498., 6553., Szemere OHB-nak írt levelei Hermann–Pelyach 294., 297., 303. A fegyverek kötelező beszolgáltatásáról, illetve beszédetéről lásd Szemere december 17-i rendeletei kormánybiztosoknak és alispánoknak – Hermann–Pelyach 287-290., illetve december 21-én kelt rendelete a puskák és kardok beadása iránt – Hermann–Pelyach 293.

²⁹ Egy ilyen csoportos beszerzési akcióról ír Karsa 31-34. Mészáros napi parancsa HL 1848/49. 6/64. Dessewffy Garadnáról írt jelentése Mészárosnak HL 1848/49. 8/122. Az állandó nélkülözés miatt többen még a fegyvereiket is eladták egy kis borért vagy némi élelemért. Mészáros szigorú intézkedésekkel próbálta mindezt megakadályozni és január 31-i napiparancsában már halálbüntetést helyezett kilátásba a fegyverüktől megválókkkal szemben. HL 1848/49. 7/203.

³⁰ Minderről Szemere december 19-i jelentése az OHB-nak Hermann–Pelyach 291-292., Mészáros 333-334. Pulszky – már említett – november 2-án, Besztercebányán kelt, az OHB-nak írt jelentése a szerveződő 20. honvédzászlóalj tisztjeiről MOL H 92 ONóHt 1848:7380., Karsa 37., MOL H 83 2. d.; a 43. honvédzászlóalj tisztikaráról HL 1848/49. 6/220.; Gedeon őrnagy

A fent említett nehézségeken kívül a még meglévő gyakorlatlanságon szigorú vezénylettel és rendszeres kiképzéssel lehetett volna némileg javítani. Ez utóbbihoz azonban időre lett volna szükség, ami a legkevesbé sem állt rendelkezésre.³¹

Az első próbatétel: a szikszói összecsapás

Schlik – akinek táborába december 20-án megérkezett Pergen vezérőrnagy jelentős erősítést hozva magával³² – a környékbeli vármegyék lakosságához intézett proklamációi december második felében értek célhoz. Szemere a Zemplénben jelentkező lázongások megelőzése céljából utasította Boronkay Albert kormánybiztost, hogy keményen lépjenek fel a proklamációk terjesztői és a bujtogatók ellen; mindezek mellett – a lakosság bizalmát erősítendő – saját maga is több felhívást intézett Felső-Magyarország lakosságához. A forrongásokat leginkább egy győzelemmel lehetett volna orvosolni, amelyet az OHB is sürgett.³³

Mészáros – Kossuth előnyomulásra való felszólítására³⁴ – december 23-án azt válaszolta, hogy „... csak a ruházat, Fegyverzet, és néműleg a hevesi lovas osztály meg nem érkezése hátráltatja innenti elé mozdulásonkat, addig is Forróig a Kassai országúton a tér el van foglalva, és néműleg védve úgy; hogy amint a mondott hevesi lovas csapat elérkezik, aznap hidas németibe lesz az előőrségem”. Nem volt véletlen, hogy a hevesi lovas osztály – amely jelentős létszáma miatt igen fontos volt Mészárosnak – nem érkezett meg időben kijelölt helyére. A nemzetőröket – akiket az igen magas foglalópénz ígéretével és különféle fenyegetésekkel sikerült összegyűjteni – el kellett látni lóval s fegyverzettel is. A Füzesabonyban gyülekező lovasokról Almásy Pál, Heves megyei kormánybiztos december 20-ai jelentésében a következőket írta: „A Hevesi lovascapatot, mely 1000-re alkalmasint felszaporodik, fegyvertelen és rendezetlen, s együtt lovaglásra épen gyakorlatlan volta miatt csak a legközelebb jövő hétfőn, az az Xber [decem-

jelentése a 42. honvédszászlóalj betöltetlen tisztí helyeiről HL 1848/49. 6/123. A 26. honvédszászlóalj parancsnoka, András őrnagy december 19-én nyújtotta be Mészárosnak a lemondását egészségügyi okokra hivatkozva. MOL H 75 HM 162. d. 399-400. f.

³¹ A rendkívüli helyzet kemény intézkedéseket követelt mind a polgári – mind a katonai vezetéstől egyaránt. Szemere kormánybiztos már december 17-én több rendeletet bocsátott ki az északi vármegyék kormánybiztosainak, illetve alispánjainak, akiktől az eddigieknél jóval határozottabb fellépést követelt az utasítások betartatásához. A december 18-án Miskolcra érkező magyar hadügyminiszter pedig a katonai fegyelem megszilárdítása és a csapatok harcképessé tétele érdekében több rendelkezést is hozott. Azonban az állandó sürgetések miatt Mészárosnak mielőbb támadnia kellett, így mindezen rendelkezések nem tudták érdemben kifejteni hatásukat. Lásd Szemere rendeletei a kormánybiztosoknak és alispánoknak Hermann–Pelyach 287-290.; Mészáros rendelkezései HL 1848/49. 6/11., 488., 495.; a fegyelmeztelenségről még HL 1848/49. 6/488., illetve MOL H 75 HM 162. d. 430. f. Az ítéletek súlyosságára volt példa, amikor a 42. honvédszászlóalj egyik közhonvédját (név szerint Cserfász Antal), aki szolgálat közben az előőrsőt otthagya egy közeli kocsmában részegre itta magát, golyó általi halálra ítélték, és az ítéletet azonnal végrehajtották. HL 1848–49 6/500.

³² A Pergen vezérőrnagy által hozott csapatok: két gyalogszázad, a 34. 6 fontos és a 12. röppen-tyűtűteg fele. Lásd Breit 196. és Wilhelm Rüstow: Az 1848–49-diki magyar hadjárat története. Fordította Vértesi Arnold. Pest, 1866. (a továbbiakban: Rüstow) 144.

³³ Szemere jelentése a zempléni helyzetről Hermann–Pelyach 294-295.; Szemere utasításai Boronkay kormánybiztosnak Hermann–Pelyach 295-296., 297-298.; Szemere felhívása a Felső-Magyarországi lakossághoz Hermann–Pelyach 298-300.

³⁴ Kossuth levelét – amely Szintai János beregi kormánybiztos hozzá intézett segélykérésére reagált – lásd MOL H 2 OIIB 1848:6520.

ber] 25-én fog útnak indítani.” A lovas nemzetőrök végül csak december 28-án érkeztek meg kijelölt helyükre.³⁵

Sürgetőleg hathatott András őrnagynak, a 26. zászlóalj parancsnokának december 26-án Csabán kelt jelentése is: „Sietek bejelenteni, hogy mind Borsod megye orvosa, mind zászlóallyam orvosai jelentése szerint itt Csaba helységében cholera betegség ütött ki, úgy annyira, hogy a tegnapi napon e csekély helységben 27 lélek halálozott meg, a zászlóst és négy közhonvédet zászlóallyamtól szintén meglepte e vészes mirigy, azonban az orvosok ügyessége által eddig szerencsésen életben tartattak; erről azon kéréssel teszem jelentésem: hogy netán a honvédek közt e vészes betegség tovább terjedjék el, zászlóallyammal, mielőbb más egészségesebb helyre téssek át.” (Kiemelés az iratban)³⁶

Mészáros, mint már fentebb említettük, tervezett támadásának sikerét Schlik erőinek megosztásában látta. Fő célként Kassa elfoglalását tűzte ki, amely ellen január 3-ára tervezett támadást;³⁷ ezt január 1-jén Eperjes elfoglalásának kellett volna bevezetnie. Az Eperjes elleni támadáshoz Driska Szilárd százados vezetésével egy, a szepesi nemzetőrökből, a 19. szepesi honvédzászlóaljból és egy 6 fontos ütegből álló alakulat indult el Margitfalváról Berkin át vonulva. Ugyanezt a megbízást kapta Rapaics Dániel őrnagy az Ungvár-beregi nemzetőröket, a 21. honvédzászlóalj három századát és egy 3 fontos gyalog üteget magában foglaló egységével, aki Varannó, Sóvár irányából nyomult előre. A haditerv szerint e két, összesen 1400 főből álló csapatnak, január 1-jén, hajnali 5 órakor kellett volna összehangolt támadást intéznie keleti és nyugati irányból Eperjes város ellen. A város visszafoglalása után a csapatok egyesülvén, onnan északi irányból, a hadtest főerői pedig délről támadták volna meg Kassán a császáriakat. Ezzel majdnem egy időben, a Zemplénben előrenyomuló – közel 500 főből álló – Tchorznicki (-Besze) különítménynek a Kassától keletre fekvő Dargói-hágót kellett volna megszállnia, majd tüntetnie Kassa felé.³⁸

Mészáros tervezett hadmozdulatait azonban megelőzte Schlik előrenyomulása. Az országra tört császári erők legfőbb parancsnoka, Windisch-Grätz tábornagy már december 12-én elhatározta, hogy a főváros ellen tervezett támadásához Schlik hadtestét is igénybe veszi. Ehhez útvonalát Schlik választhatta meg: Miskolc–Eger–Budapest vagy Losonc–Vác irányába vonul előre. Az altábornagy a Mészáros-hadtest erősödéséről kapott hírek ismeretében, hogy feltérképezze a Miskolcon gyülekező magyar erőket, az előbbi mellett döntött. December 26-án Kassán helyőrségül hátrahagyva a Fiedler-dandárt, megindult dél felé.

³⁵ Mészáros december 23-i jelentése MOL H 2 OHB 1848:6553., KLÖM XIII. 852. A nemzetőrök fegyverzettel való ellátásához Almásy Pál Heves megyei kormánybiztos az OHB-tól először 400 kardot kért, majd később, december 20-án kérését meg kellett ismételnie. A nemzetőrök fegyverzete azonban a kormány által küldött kardok ellenére is tarka képet mutatott. Akadtak például olyanok, akik csakánnyal voltak felszerelve. A fegyverzetre, felszerelésre lásd még HML IV – 1/a 152. k. 2719., 2802., illetve dezséri Bachó László: Gyöngyös város 1848/49-ben. Gyöngyös, 1939. 50., Almásy december 20-i jelentése MOL H 2 OHB 1848:6225.

³⁶ András őrnagy december 26-i jelentése: HL 1848/49. 6/502. Egyebek mellett az ún. „katona-betegség” is felütötte a fejét a hadtest állománya között. Flór Ferenc őrnagy, a tábor igazgató főorvosa – ennek elterjedését megakadályozandó – december 25-én felhívta a zászlóalj- és csapatorvosok figyelmét: „... különösen ügyeljenek arra, hogy a bujakór a legénység között el ne terjedjen, mire nézve hetenként kétszer nemcsak a legénységet, de a csapatokkal vonuló nőszemélyeket is megvizsgálván, a betegeket azonnal orvoslás alá vegyék, vagy a miskolci tábori kórházba utasítsák”. HL 1848/49. 6/443.

³⁷ A támadás támogatásához a főparancsnok a kassai polgárokat is mozgósítani akarta, azonban a lakosságnál hiányzott a lőfegyver, illetve a szándék is, így ez az elképzelés meghiúsult. MOL H 75 HM 162. d. 438. f.

³⁸ Mészáros haditervéről Mészáros 345., Borus 1963. 157. illetve 159. (Mészáros terve és támadása Kassa ellen – térképmelléklet), Szuper 1868. január 20. 19., Kossuth ezzel kapcsolatos elképzelésére KLÖM XIII. 853. A 19. honvédzászlóaljról HL 1848/49. 6/202., Besze János őrnagy jelentései a zempléni nemzetőrökről és Rapaics egységéről HL 1848/49. 6/422., 469. 7/128.

A magyar hadtest már december 20-án Szikszónál előretolt állást épített ki az ellenség megfigyelésére; ennek erejét a 42. honvédszászlóalj, néhány szakasz huszár és fél 3 fontos üteg képezte. Az elővéd december 24-én Forrónál foglalt állást, amelyhez erősítésként lengyel csapatok és egy század Coburg-huszár érkezett. Időközben azonban hírek érkeztek Schlik közeledéséről, ezért Mészáros hadtestét védelmi állásban, a szikszói hegyen állította fel.³⁹

December 27-én a Deym-dandár Alsónovajig nyomult előre; ugyanekkor a Pergen-dandár Forrót foglalta el, ahonnan a magyar elővéd harc nélkül húzódott vissza Szikszóra. December 28-án dél tájban Gablenz osztrák vezérkari őrnagy – aki Scudier helyett december 25-én érkezett Schlik táborába – Szikszót megkerülve Pergen dandárjával Alsóvadászra vonult, és meglepte az ott állomásozó, a magyar balszárnyat biztosító 26. honvédszászlóaljat, amely csak a Szikszóról támogatására küldött 17. honvédszászlóalj és egy század Hunyadi-huszár segítségével kisebb veszteségeket elszenvedve tudott a főállásba visszavonulni. Így a magyar főserg, minthogy balszárnyát Alsóvadásznál a Pergen-dandár megkerülte⁴⁰ – kitért a harc elől, és a Szikszótól délre levő magaslatokig húzódott vissza. A két császári dandár Szikszótól délre egyesülve e magaslatok ellen indult. A magyar hadtest jelentős erőfölényben volt a két császári dandárral szemben, az elégtelen magyar felderítés miatt azonban Mészáros nem rendelkezhetett kellő információval az ellenség erejét illetően. A magyar főerők felállása a következőképp alakult: a balszárny (amely magában foglalta a 17. honvédszászlóaljat, 3 század lengyel légióst, 2 század egri vadászt, 1 század Hunyadi-huszárt és egy hatlővegű 6-fontos üteget) Rembowski őrnagy parancsnoksága alatt a Frankhegy tetején, illetve szőlővel beültetett lejtőjén állt fel. A Szikszói hegyen, a műút mellett helyezkedett el a Pulszky által vezetett közép (a 26. honvédszászlóalj, a 42. honvédszászlóalj, 5 század borsodi önkéntes és egy 3-fontos üteg). A jobbszárny pedig, amely a Bársonyos-patakra támaszkodott, Bobory őrnagy parancsnoksága alatt állt (magában foglalva 2 század Lehel- és 1 század Koburg-huszárt, egy-egy háromlővegű 6-fontos gyalog, illetve lovas üteget). A tartalékot a 43. honvédszászlóalj honvédjei, valamint 8 század hevesi lovas nemzetőr és egy 3-fontos gyalog üteg biztosították. Az „ütközetet” tüzérségi párbaj vezette be. Mészáros az ellenség balszárnya ellen a jobbszárnyról 2 század lovas küldött, illetve a velük szemben elhelyezkedő császári 12-fontos üteg megosztására egy fél lovas üteget a lovassággal, egy fél 6-fontos gyalog üteget pedig az országúton az ellenséges harcvonal ellen rendelt, amely erőket a 12-fontos üteg visszavert, így a megfutó jobbszárny lovasságát Mészáros 1 század hevesi lovassal erősítette meg. Ugyanekkor a Pergen-dandár is támadásba lendült: de az 1 századnyi lovas és egy fél üteget magában foglaló császári csapat előretörése az úton tüzelő fél 6-fontos üteg ellen – csakúgy, mint a szélső balszárnyat megtámadó osztrák zászlóalj és egy fél röppentyű ütegé is – a magyar csapatok ellenállása miatt megtorpant. Szürkületkor Mészáros, minthogy a sajószentpéteri magyar osztály felderítését végző őrjárat hírt hozott arról, hogy az ellenség a hadtest oldalába került, és Sajóvámos felé vonult, azonnal elrendelte a csapatok rendben történő visszavonulását

³⁹ Szuper 1868. január 20. 19., Borus 1963.157-158. A császári hadtest megindulásáról és részletes erőiről HL 1848/49. 6/498., 510., 570. A magyar hadtest felállításáról és létszámáról HL 1848/49. 51/135, 6/419. A főerők mellett külön működött egy 1170 főnyi gyalog-, 200 lovas- és 4 ágyúból álló alakulat Perczel Sándor őrnagy vezérlete alatt, amelynek feladata volt, hogy Sajószentpéterről Edelényig bocsásson ki őrjáratokat, ellenőrizendő, hogy a Schlik által Kassán hagyott Fiedler-dandár – mint a budaméri ütközetben is külön operáló osztály – nem szándékozik-e támadni a tornai úton Miskolc ellen. Ebben az esetben Miskolc fedezése lett volna Perczel feladata, ellenkező esetben pedig december 28-án megindulva Alsóvadászon át Szikszó felé vonulnia és az ellenséges jobbszárny ellen működni. HL 1848/49. 7/2.

⁴⁰ Az osztrák főparancsnok terve az volt, hogy – hasonlóképp a december 11-i ütközetben tervezett manőveréhez – a magyar balszárnyat átkarolja; ennek végrehajtásához a Pergen-dandárt a Szikszótól északra fekvő magaslatokra rendelte, míg a Deym-dandár a magyar arcvonallal szembe lett elhelyezve. Lásd Breit 198., Szuper 1868. január 20. 20.

a Sajó mentén kialakított védőállásba.⁴¹ Így a magyar hadtest – az előző, december 11-i ütközet több száz fős veszteségével szemben – csupán néhány sebesülttel és foglyul ejtett honvéddel gyengült.⁴²

E jelentéktelen összecsapást követően a magyar sereg nagyobb része Miskolcra, elővédje Zsolcára és Arnótra húzódott. Az ütközet, illetve annak kimenetelét illetően – mint-hogy Mészárosal egy időben Schlik, látván a magyar hadtest számbeli fölényét, szintén visszavonulót fújt – megoszlottak a vélemények. Míg egyesek csaknem győzelemként állították be a döntetlen kimenetelűként értékelhető csatározást, a legtöbben – élükön Szemere kormánybiztossal – elégedetlenségüknek adtak hangot. A honvédek is elítélően nyilatkoztak Mészáros „óvatosságáról”. Az ütközetben részt vett Karsa őrmester így emlékezett vissza: „A mellettünk vonuló csapatok hangosan nyilatkoztatták ki elégedetlenségüket Mészárosal, s már az első összetűzéskor eléggé nyilván valóvá vált a sereg bizalmatlansága, amiért a 17-ik z. alj meghökölése, és a Lehel huszárok ok nélküli megfutamodása miatt a verekedést abba hagyta ... Szikszónál Schlicknek csak három zászlóalja volt, két osztály lovasa és egy üteg ágyúja. Méltán zúgolódtak hát a honvéd csapatok, a miért Mészáros nyolc honvédzászlóaljából, két század lengyel légióból álló hadtestével Schlicket Szikszón meg nem támatta, pedig a Szikszói lakosság nagy segítségére volt volna ha Schlick megretírá [meghárta] ... másnap már az is közszájon forgott, hogy az ütközet alatt Mészáros és Schlick találkozott egymással. Ez persze nem volt igaz és csak azért említtem meg hogy lássék, milyen bizalmatlanság vett erőt a hadtesten akkor, mikor éppen az ellenség hátrálását nyomon követve nyomultunk Kassa ellen.” (Kiemelés az iratban)⁴³

Erre nem sokkal később sor is került. Mészáros az ütközet után úgy vélte, hogy a császári altábornagy továbbnyomulásra szánja el magát, így másnap a magyar hadtest újra védőállást foglalt el az ellenség megtévesztésére, egy igen hosszú harc vonalat képezve. Schlik azonban, látván a már említett magyar túlerőt, és félve az ellene feltűzelt miskolci lakoságtól, a visszavonulás mellett döntött, ami nem kisebb veszteséget okozott hadteste számára, mint az azt megelőző ütközetek. A Kassa felé húzódó császári hadoszlop több száz katonája a rendkívüli hideg idő következtében fagyserülést szenvedett; a helyzet olyannyira súlyos volt, hogy a kassai kórház a sérültek egy részét be sem tudta fogadni.⁴⁴

Mészáros megindulása Kassa felé. A kassai ütközet és következményei

⁴¹ Bátori Sulcz Bódog (ered. Schulz Félix) őrnagy, a 17. honvédzászlóalj parancsnoka így emlékezett: „... Mészáros L. hadügyér megállapított terve volt: védőleg visszavonulni, minthogy az ifjú honvédekkel támadólag fellépni nem mert. – S ezt környezete is helyesli, hogy tudni illik a Sajónál védőállásban maradjon.” Az idézett szöveg megtalálható Egervári Ödön: Bátor Sulcz Bódog emlékiratai az 1848/49-es szabadságharcból. Pest, 1873. (a továbbiakban: Egervári); Szuper 1868. január 20. 20. Mészáros a visszavonulás okáról – Bátorival ellentétben – így emlékezett vissza: „... Így találám őket [mármint a balszárny gyalogságát éppen visszavonuló-félben], midőn a lovasságtól távozva, a gyalogságot akartam bátrabb előnyomulásra vezényelni; s midőn a tartalékba állított lovasság ezt látta, azt gondolta, vagy pedig örömet tévé föl azt, hogy általános hátravonulás parancsoltatott, s azért az is hátrább vonult. E mozdulatot igen kedvesen vette a jobb szárny, s utána a közép, úgy hogy az egész sereg – minden parancsolat nélkül – Miskolc felé indult meg, mit feltartóztatni lehetetlen lőn.” (Kiemelés az iratban) Az idézett szöveg Mészáros 343.

⁴² Az ütközetről Szemere levele Boronkay kormánybiztosnak Hermann–Pelyach 304-305., Karsa 66-70., Horváth 184-185., Egervári 10-14., Borus 1963. 157-158., Szuper 1868. január 20. 19-20., Breit 197-199.

⁴³ A ütközet megítéléséről HL 1848/49. 7/14., Horváth 185., Az idézett szöveg Karsa 67. és 70.

⁴⁴ HL 1848/49. 7/75., Borus 1963. 158., Breit 199. Szuper 1868. január 20. 20. Schlik visszavonulásában közrejátszhatott még az a körülmény, hogy a Mészáros-terv tudomására jutott, így erőltetett menetben nyomult észak felé hadtestét két hadoszlopra – az egyik Kassa, a másik Dargó irányába indult – osztva fel. Lásd HL 1848/49. 7/204., Szuper 1868. január 20. 19., Borus 1963. 158., Kovács 1998. 135.

Mészáros Schlik szerencsétlen visszavonulásáról értesülvén – valamint az OHB sürgésére – úgy döntött, hogy eredeti elképzeléseit próbálja megvalósítani, és december 30-án megkezdte előrenyomulását Kassa irányába.⁴⁵ Az ellenség erejét illetően néhány hadifogolytól és a kémektől a magyar hadvezetés több új információra tett szert. Szemere ezen információk ismeretében január 1-jén a következőket írta: „... minden zászlóalj és lovasság 6/8-a újonc. Ezért dolgozik 12 fontos ágyúkkal, mert ebben van ereje. Vár több ilyen ágyút, vár több erőt, a Deuschmeistert [a cs. kir. 4. sorgyalogezredet] és 1 gránátos zászlóaljt Lembergől. Új ok a fővezért unszolnom, sürgetnem [a támadásra], mit szakadatlanul teszek.” A magyar sereg a szikszói ütközet után veszteség nélkül hagyta el a csatateret, így jelentős erőkkel rendelkezett: „Van nekünk ... emberünk = 13 499; lovunk 1880; fogatunk 455, ágyú 36, melyből 5 van Lőcsén, 4 Varannón, 2 Tornán. A rendes lovasság 700-at halad. A honvédek száma 8050 (ebből Varannón és Lőcsén van 1800), van lengyel 430. A többi áll vadászból, önkéntesekből és 2000 nemzetőrből Gömörben és Zemplényben, de itt szabolicsiak vannak. A vadászok száma mindenfelől szaporodik. Borsodban 2500, Hevesben 3000 nemzetőr marad. Gömörben gyűl, Zemplényben szinte. Abaúj most még nem bír kiállítani.” Szemere kormánybiztos idézett jelentéséből is látható, hogy a hadtest zömét a honvéd alakulatok tették ki, a nemzetőrségi csapatok jórészt csupán „készültségi fokon” álltak: „Borsodban 3000 nemzetőr van táborban. Nem visszük el sőt, ha Kassán túl leszünk, szélt fogom oszlatni. Inkább a válogatott verespántlikások [a borsodi és miskolci önkéntesek csapata] számát szaporítom, melynek száma 2000-et haladna, ha volna fegyver.”⁴⁶

A magyar hadtest viszonylag nagy létszáma ellenére – mondhatni állandó jelleggel – lőfegyver-, illetve töltény- és lőkupakhiánnyal küszködött. Az alakulatoknak még december 30-a előtt kiosztották lőszeradagjukat, a lőszertárban így tartalék alig maradt. Az OHB-hoz egymás után érkeztek Szemere és Mészáros fegyvert és lőszert kérő levelei. A magyar seregben már állandósult töltényhiány, úgy látszott, az új év elejére megoldódik: „A két rendheli töltényszállítást megkaptuk tennap. Mától kezdve naponként 100 000 lőkupak készíttetik. Hála Istennek, – mindjárt az első heti készítményből kérünk.”. Azonban a probléma mégis megmaradt: a kassai ütközet előtt több területen – különösen lőszerellátás terén – az „éjszaki mozgó hadseregnél” továbbra is hiányosságok mutatkoztak. Schlik csapatai már korántsem küszködtek ilyen mérvű ellátási problémával: „Eperjesen ... 600 csaknem mind újoncból álló, de jól felszerelt yalog katoná, négy 9 és 6 fontos ágyú, három szekér rőpentyű, 18 munitios és 10 társzeker van ... Élelem szállítmányok gyakran érkeznek Lengyelországból ... Kassán ... 20 darab 3 és 6 fontos ágyú, 8 szekér rakéta, 70 munitios, 72 társzeker ... van.” Megjegyzendő még, hogy Schlik betörésekor mindössze 12 ágyúval rendelkezett, a többit csak később hozatták. Tüzérsége megerősödése mellett viszont hadteste lóállománya az év végére jelentősen csökkent.⁴⁷

A Kassa felé induló magyar hadtest elővédjét – a december 25-i harcrend értelmében – a Desseswffy-dandár alkotta, amely december 30-án elérte Szikszót. Innen felderítőket küldött ki, tudakozódván az ellenség állásáról; emellett gondoskodott a császáriak által – maguk mögött – lerombolt hidak helyreállításáról is. A hadoszlop a következő napon Forróig nyomult előre, majd Novaj–Idrány érintésével január 1-jére Garadnára ért; Desseswffy másnapi jelentését pedig már Hidasnémetiből küldhette Mészárosnak. Ebben megemlí-

⁴⁵ A részletes előrenyomulásról lásd Szuper 1868. március 2. 68., a Percel-dandárról HL 1848/49. 7/129.

⁴⁶ Horváth 185., Borus 1963. 158., Szemere január 1-jei jelentése az OHB-nek Miskolcról Hermann–Pelyach 305-308., HL 1848/49. 7/207.

⁴⁷ A december 30-i lőszertári maradékról Bydeskuthy Ernő százados jelentése MOL H 83 2. d. 518. f., 2/a fm., Schlik csapatainak felszereléséről és ellátottságáról Eperjesen, illetve Kassán MOL H 111 Szemere kormánybiztos iratai 1. cs., a magyar csapatok tölténnyel való ellátásáról Hermann – Pelyach 305-308., a január 4-i ütközet előtti kimutatás a magyar hadtest felszerelésében lévő hiányosságokról MOL H 83 2. d. 522-23. f., 2/a fm.

tette: „A most Kassáról érkezett postakocsisnak beszédje szerint Schlik egy részt Béla felé – más részt Eperjesre küldött, a többivel pedig Kassán tanyázik.”⁴⁸

Dessewffy január 2-i tudósítása bizonyítja, hogy Schlik, felismerve Mészáros tervét, megtette az Eperjes elfoglalása ellen szükséges lépéseket: hadtestét Kassán összpontosította, és Bártfa helyőrségét Eperjesre rendelte erősítésül. Eperjes katonai parancsnoka, Kiesewetter őrnagy – egy földesúrtól kapott értesülés alapján – január 1-jén, hajnali 4 órakor rajtaütött Driska százados szepesi egységének előőrsein, mire Driska a visszavonulás mellett döntött. A császáriak a jelentős – 3-4 órás – késéssel Sóvár felől közelítő Rapaiics-féle alakulatot szintén visszavonulásra kényszerítették. Az Eperjes elleni sikertelen kísérlet után Mészáros mégsem csüggedt: „Az ellenség – úgymond – az eperjesi helyőrséget erősíteni s ezáltal magát Kassánál gyengíteni fogja.” Emellett a császáriak további megosztására ugyanis már december 30-án elindította Zemplénből W. Tchorznicki alezredest, egy közel 500 főnyi, két ágyúval megerősített csapattal a Kassától keletre fekvő Dargói-hágó elfoglalására. A fent említett egységnek feladata volt, hogy a hágó birtokbavétele után a főerők előrenyomulásával párhuzamosan Schlik balszárnyát megtámadja. A hágót január 2-án sikerült is elfoglalniuk; Schlik azonban, tartva a többirányú támadástól, csapatokat küldött annak visszafoglalására. A császáriak – 4 század, 2 szakasz lovas és 2 hatfontos ágyú – január 2-áról 3-ára virradóra Tchorznicki embereit már Szinyén találták, akiket a – zempléni nemzetőrökből álló – nem megfelelő biztosítás miatt meglepetésszerűen ért az ellenséges támadás, és Szinyét, valamint a Dargói-hágót is feladva, fejvesztetten menekültek Gálszécsen át Terebes felé, jelentős mennyiségű felszerelést, fegyvert, valamint 20 foglyot hátrahagyva.⁴⁹

Január 4-én Mészáros így már csak a Miskolc felől előrenyomuló főerőivel számolhattott (nagyjából 8400 fő, 25 löveg), de még így is létszámfölényben volt az egész hadtestét sikeresen összpontosító Schlikkel szemben (hozzávetőleg 6-7000 fő és 22 löveg). Január 4-én kora reggel Dessewffy elővéd-dandára délnyugati irányból megközelítette Kassát, elérve Enyicke térségét. A császári csapatok védekező állást foglaltak el a Kassától délre fekvő Bárca felé vezető út két oldalán, amelynek központjában az országúttól nyugatra fekvő Akasztó-hegy emelkedett; a magyar hadtest „... a n. idai [nagyidai] úttól Bárcáig terült

⁴⁸ HL 1848/49. 7/38, 8/44, 8/122.

⁴⁹ Az Eperjesen lévő császári erőkről HL 1848/49. 7/130. Driska százados a támadás megkezdéséről HL 1848/49. 7/124. A város elleni sikertelen támadásról Szintai János, beregi kormánybiztos január 1-jén Varannón kelt levele Boronkay Albert zempléni kormánybiztosnak MOL H 102 Boronkay; Boronkay január 2-i jelentése Mészárosnak az Eperjesnél és a Dargói-hágónál történetekről H 75 HM 163.d. 20-21.f., a szepesi 19. honvédtámaszpólj erejéről gr. Csáky László kormánybiztos január 2-án, Lőcsén kelt levele Mészáros Lázárnak MOL H 75 HM 163. d. 18.f., Szemere jelentése az OHB-nak január 3-án Vécseről Hermann–Pelyach 309-310., Borus 1963. 158-160., idézet Szuper 1868. március 2. 68. A Dargói-hágó elleni – végül sikertelen – kísérletről Karsa 74-75., Borus 1963. 160. és Besze János: Naplójegyzetek – emlékezések. In: Szószék és csatatér. Politikusi naplók és visszaemlékezések 1848-1849. S. a. r. Hermann Róbert. Budapest, 2000. (a továbbiakban: Besze) 70-121. Érdekességként megemlíteném, hogy Tchorznicki mellett a zempléni hadoszlopnak egy másik parancsnoka is akadt a már fent említett Besze János, esztergomi képviselő személyében. Ő mint kinevezett zempléni kormánybiztos és mint nemzetőr őrnagy „... a hadi dispositiókba is minduntalan bele kotnyeleskedett és miután a nemzetőrséget Besze szervezte, azoknak a katonakötelességről, a halálosítéletekről minden állomáson a kiűrtett horád fenekére állva memydörgő hangon dikciózott, őt tartották a csapat vezérének, sőt a császáriak is Generál Bőzé-nek ismerték.” Amikor azonban Szinyén az ellenség meglepte csapatukat, a zempléni nemzetőrök úgy elfutottak, hogy „... a bonum áldomás közt vitézkedő Besze Jánost is a faképnél hagyták. Besze János se volt rest, ott hagyta a csapat pénztárát, saját ruháit, sőt a bonum áldomást is.” Karsa 74-75. vö. Besze 110-112.

el ...”. Már a felvonulásnál kisebb zavar támadt, ugyanis több alakulat nem a haditerv szerint meghatározott helyen foglalt állást.⁵⁰

Mészáros elképzelése szerint a centrumban elhelyezkedő Pulszky-dandárnak⁵¹ kellett támadnia az ellenséges harcvonal kulcsfontosságú pontja, az előtte fekvő Akasztó-hegyen lévő császári állások ellen. Délután fél három körül a dandár a Mislóka-patakon nehezen átkelve, megkezdte előrevonulását a hegy felé. Tőle nyugatra a balszárnyon Perczel Sándor őrnagy féldandára támadott, a jobbszárnyon a Dessewffy-dandár indult támadásba, megerősítve Theodor Rembowsky őrnagy féldandárával. A terv szerint a Pulszky-dandárnak a Perczel-féldandárral együttműködve, az ellenséget átkarolván azt a Hernád folyóba kellett volna szorítania. Az ütközet azonban már az első összecsapástól kezdve kedvezőtlenül alakult a magyarok számára. Először – délután 2 óra tájban – a Perczel-különítmény vette fel a harcot a magyar harcvonal északi – bal – szárnyán az ellenséggel, de az igen heves ágyútűz – egy ideig – megakasztotta az előrenyomulásukat. Dessewffy (a jobbszárnyon) a balszárny nehézségét látván, az országút mentén, a temető mellett felállított ellenséges csapatokat azonnal lövetni kezdte, de a dandárával szemben elhelyezkedő 12 fontos üteg támadását lehetetlenné tette, és a vele együttműködő Rembowsky-féldandár támogatása is elmaradt.⁵² Mialatt a centrum átkelt a Mislókán, és csatarendbe fejlődött, a Perczel-féldandárnak sikerült a téglágetetőt elfoglalnia és a császáriakat Kassa alá visszaszorítania. A feljövő centrum és a jobbszárny között az összeköttetést a Dessewffy-dandár kötelékébe tartozó 42. honvédszászlóaljnak kellett megvalósítania, amely az ütközet közben a centrum előrenyomulását biztosítandó, egy fedezékben működő, ellenséges röppentyű-üteg felszámolását kapta feladatául. Eközben a Perczel-féldandárt oldalról egy császári hadoszlop lepté meg (amely Gablenz őrnagy, Schlik vezérkari főnökének vezetése alatt működött), aminek eredményeképp a balszárny szétesett, majd ennek hatására, illetve az erősödő ágyútűz következtében a centrum is meghátrált, pontosabban szétszaladt: az újonc 14.

⁵⁰ Schlik erejéről Österreichisches Kriegsarchiv (KA) Alte Feldakten (AFA) k. 1822. Hauptarmee Windisch-Grätz 1849-1-ad25 1/2. Mészáros erejéről és az ütközet előtti harcrendi beosztásról lásd a mellékelt táblázatot, az ütközetről a térképet. Az alakulatok nem megfelelő helyen vonulásaóh példaként a 17. honvédszászlóalj említendő. Lásd Egervári 16.

⁵¹ Jelentős kérdést vet fel a január 4-i ütközetben részt vevő Jerzy Bulharyn lengyel származású ezredes beosztása az ütközet idején. Bulharynt december 29-én Kossuth kinevezte a szabadságharcban részt vevő lengyel alakulatok főparancsnokává, kivéve ez alól a Bem parancsnoksága alatt harcolókat. Kinevezésével útnak indult Miskolc felé, ahová január 1-jére érkezett meg, majd még Kassa előtt beérte Mészáros táborát. A magyar hadügyminiszter, tekintve a lengyel tiszt magas katonai rangját, Bulharyn visszaemlékezései szerint „*kapva kapott az alkalmon, s pár órával az ütközet előtt a lengyel légió újsütetű parancsnokára bízta a hadtest centrumának irányítását.*” Ezt Rüstow is megerősíti már említett munkájában. Azonban számos visszaemlékezés Bulharynnal kapcsolatos részei nem fedik egymást. Mészáros emlékirataiban úgy gondolt vissza, hogy Bulharyn a centrumot és a jobbszárnyat összekötő, valójában a jobbszárnyhoz tartozó 42. honvédszászlóalj vezérletével bízta meg, amelynek feladatául egy rejtett állásból tüzelő röppentyű üteg felszámolását tűzte ki, Karsa pedig írásában Bulharynról már a szikszói ütközet (1848. december 28.) előtt, mint hadosztályparancsnokról emlékezett meg. Minthogy levéltári anyag – az általam ismertek közül – nem erősíti meg Pulszky ellenében Bulharynnak a január 4-i ütközetben való centrum-dandárparancsnoki tisztét, ezért a kérdés még további tisztázásra szorul. Lásd KLÓM XIII. 919., Kovács 1998. 137., Szemere január 1-jei, az OHB-nak írt jelentése Hermann-Pelyach 1990. 305-306., Rüstow 146., Mészáros 348., Karsa 69. Bulharyn tábornok emlékiratai a magyar szabadságharcról. S. a. r. Divéky Adorján. HK 1959. 2. szám 90.

⁵² A Rembowski-különítmény elmaradását parancsnokának vezetői posztjáról való hirtelen eltűnése okozta. Bulharyn visszaemlékezései szerint az őrnagy az első fölötté elsívítő ágyúgolyótól pánikba esett és ellillant a csatától. Már csak a visszavonulás alatt láthatták viszont bajtársai egy szénakazal mögé bújva, ahol – mint azt a vele gúnyolódóknak magyarázta – éppen az ütközet tervét vázolta. Lásd Kovács 1998. 137.

Lehel-huszárezred századai és a második sorban elhelyezkedő hevesi lovas nemzetőrök voltak az elsők, akik rendezetlenül hagyták el a csatateret, magukkal rántva a többi, még ingadozó alakulatot – köztük a jórészt lándzsákkal felszerelt 43. honvédszászlóaljat, a centrum egyik tartalék-csapatát – is. Mindezek hatására, valamint a röppentyű-üteg erős ellenállása, illetve az azt védő császári gyalogság előrenyomulása miatt a 42. honvédszászlóalj szintén megfutamodott.

Legtovább a jobbszárnyon elhelyezkedő Dessewffy dandár tartotta meg az állását. Dessewffynek a 26. honvédszászlóaljjal sikerült megállítani a jobbszárnyat veszélyeztető császári ellentámadást, a Coburg-huszárokkal pedig visszavert két ellenséges, előretolt ágyút. Azonban a 42. honvédszászlóalj sikertelen támadása után – délután 4 óra tájban – Mészáros a helyzet reménytelenségét látva visszavonulást rendelt el Dessewffy, még csataterén levő alakulatainak (a 26. honvédszászlóalj, illetve az ütközet alatt az irányítása alá került 20. honvédszászlóalj és a 17. honvédszászlóaljból egy század Szél János százados parancsnoksága alatt); rájuk hárult a megvert hadtest visszavonulásának fedezése. Legnagyobb problémát az ágyúknak és lőszereskocsiknak a gyorsvízű Miszlókán való sürgető átszállítása okozta, amelyet néhány alakulatnak – például a Lehel-huszároknak – a patakon át történő fejvesztett menekülése is nehezített. A hazáig futottak kivételével a magyar sereg január 5-én Forróig vonult vissza, másnap pedig Miskolcra húzódtott, a csataterén maga mögött hagyva közel 200 halottat, 400 hadifoglyot, 10 ágyút és jelentős mennyiségű fegyvert, illetve felszerelést.⁵³

Az újabb vereség Kassa mellett a felbomláshoz közeli állapotba sodorta a magyar hadtestet. A mozgósított nemzetőrség nagyobb része hazáig meg sem állt. A honvédszászlóaljak veszteségeit is főként a megfutamodás közbeni szétszéledés okozta. Példaként említendő a 43. honvédszászlóalj, mely különösebb veszteség nélkül élte túl az ütközetet, csak visszavonulása alatt veszítette el állománya jelentős részét. Az OHB-nak küldött – az ütközetről beszámoló – január 7-i jelentésében Mészáros így fogalmazott: „... Nagyobb gyalázat egy vezéren nem történhet, mint rajtam, hogy a nélkül, hogy az ellenség kergetett volna úgy szerte széljel oszlojon el egy sereg.” Még január 13-i búcsúparancsában is kitért a vereségre: „... mióta a világ áll, oly csúful egy sereg sem futott meg, és pedig anélkül, hogy vagy sok ellenséget látott, vagy vele ütközött volna.” Ismét, a mint annyiszor bebizonyosodott, hogy nemzetőrökből nem válik az egyik pillanatról a másikra rendíthetetlen katoná. Szemere január 4-i, az OHB-nak írt jelentésében már a veszített ütközetről írt: „... pár gránát- és röppentyűlövésre a Heves-kun 1200 lovas kezdett szaladni vissza, a Hunyadiakkal együtt, és Szináig meg sem állt, hanem nyargalt.” Két nappal később hasonlóan fakadt ki Kossuthnak írt levelében: „A nemzetőrök! Az önkéntesek! Ne csináljunk illúziót. A nép remeg a hadtól, remeg a sok tehertől, ez a fő ok, – a csatától éppen irtózik. Népfelkelést parancsolni még lehet, de haszna nem lesz.” Nem meglepő, ha január 12-i jelentésében a következőről számolt be az OHB-nak: „A nemzetőröket... szabadságra hazaeresztetem, egy-egy századot kivéve, mely az itteni biztosnak támaszul legyen. Sokba került, nehezen volt összetartható, szökösök haza és használhatlan ellenség előtt.” (Kiemelés az iratban)⁵⁴

A nemzetőrség mellett legnagyobb panasz a tüzéség ellen volt: „Álgyúival az ellen harmadszor vert meg. Ha Vetter levele, melyben álgút és seregerőt jelent, futár hozza, és nem késedelmes sürgöny [így a levél csak január 5-én érkezett meg], nem csatázunk, és nem veszünk.” Szemere

⁵³ Az ütközetről MOL H 2 OHB 1849:186., 555., 557., HL 1848/49. 8/501, Szemere jelentései Hermann – Pelyach 310-311. és 314-315., Karsa 70-75., Horváth 185-186., Egervári 15-19., Borus 1963. 160-162., Hajagos 1996. 137-138., Hajagos József: Dessewffy Arisztid, a vesztes ütközetek bajnoka. In: Egy küzdelmes év katonái. Mátrai Tanulmányok. Gyöngyös, 1998. (a továbbiakban: Hajagos 1998.) 29., Kedves 149., Szuper 1868. március 2. 68-69., Breit 200-203., Widsch-Grätz január 12-i jelentése HL 1848/49. 52a/24 ½.

⁵⁴ Kedves 150., Mészáros idézett jelentései MOL H 2 OHB 1849:186, MOL P 295 39. cs. b/10/e/3 fasc., Szemere idézett jelentései Hermann–Pelyach 310-311., 312-313. és 319-322.

egész pontosan – az általa már korábban is nem megfelelő hozzáállással vádolt – Friwisz kapitányt tette felelőssé, „... ki Szinán a futók közt első volt ... Ez vagy áruló, vagy gyáva. Ide álgúyparancsnok kell. Még csak be sem szögezték az elhagyott álgúyukat. Nincs is annyi szegők, mint álgúyjok, pedig figyelmeztettem Friwisz.” A kormánybiztos január 13-i jelentésében így emlékezett vissza a magyar tüzérség január 4-i szereplésére: „A kassai csatában 8 álgúy meg sem szöglalt Eziránt is kívántam hadi vizsgálatot, eredményét még nem ismerem.” (Kiemelés az iratban)⁵⁵

Egyebek közt a tisztikar is csődöt mondott. Egyrészt nem került sor a tisztek és a legénység összeszoktatására az idő hiánya miatt, másrészt súlyos fogyatékoságok mutatkoztak, elsősorban a hozzáállás tekintetében. A magyar hadtestben általános jelenség volt a tisztek különböző ürügyekkel való, szolgálat alóli kibújása. Szemere január 6-i jelentésében a tisztek alkalmatlanságát jelölte meg a vereség egyik fő okaként: „A tisztek voltak első Miskolcon. Mint a kuryát, úgy szíadtam őket. El is zárattam. Rémiték a világot. Haditörv. székét kérek. ... E faj veszti el a hazát ... Nincs a földön gyávább faj a honvédtiszteknél.” Mészáros január 7-én tett jelentésében hasonlóképp vélekedett: „A tiszteknak felét agyon köllene lövötnem, mivel nagyobbára ezek voltak az okai a gyalázatos megfutamlásnak ...”. Miközben január 4-én a csataterén még dörögtek az ágyúk, a szinai papnál elbújva a magyar hadtest 30 tisztje várta az ütközet kimenetelét.⁵⁶

Tisztjei egy részének ilyenforma hozzáállásáért természetesen a vezért is terhelte felelősség.

Szemerének, aki kezdettől fogva együtt tudott működni Mészárossal, a szikszói ütközet napjától kezdtek kétségei támadni a fővezér hadvezéri képességeit illetően. Boronkay kormánybiztosnak írt, december 28-án kelt levelének végén megjegyezte: „Ha a tisztek nem lelkesebbek, s a vezérlet nem erélyesb, kevés a reményem.” Mészáros későbbi ténykedései Szemerét még jobban elbizonytalanították: „Ok nélkül égettek fel Miskolc mellett két fahidat, mely mellett száraz az eljárás, és most az állodalomnak 3-4000 pft-ot kell fizetni.” Lassan Szemere is kénytelen volt belátni, hogy – személyes bátorsága és példamutatása ellenére – a hadügyminiszter nem alkalmas hadvezérnek: „Úgy látom, ő [mármint Mészáros] személyes bátorsággal bír, de vezérivel nem, mi közt nagy a különbség. És nem erélyes, nem vállalkozó, nem parancsoló, nem nyug-hatatlan, nem merészkedő.” [Kiemelés az iratban.] A kormánybiztos ezért már Szikszó után új fővezér után nézett, amelyet január 1-jei az OHB-nak írt jelentésében is megemlítette: „Ré pásy tábornoknak vagy Görgeinél, vagy itt lenne a helye. Maradjon ez titok Önök közt, de úgy fordulhat a dolog, hogy őt kérem fővezérnek. Már írásban is, szóban is deklarálta a hadügyminiszter, hogy ő szívesen átadja akárkinek. De azért jól vagyunk.” Kossuth azonban Ré pásy helyett Damjanich kinevezését fontolgatta, amivel végül Szemere is egyetértett: „... egy fővezér kell, ifjú és erélyes. A tudós sem jó. Damjanichot ilyennek képzelem”. Érdekességként említenéd, hogy Kossuth azon kérdésére, miszerint: „Akad-e ebben a seregben valaki tiszt, akire rábízhatnók a parancsnokságot?”, az akkor éppen Debrecenben tartózkodó Irányi Dániel csak egy személyt tudott megnevezni: „En csupán Dessenwffyben bízom, s még ő is csak lovassági tisztnek kiváló.” Végül január 13-án egy fiatal, 28 éves, frissen kinevezett ezredes, Klapka György vette át az immár felső-tiszai nevet viselő hadtest főparancsnoki tisztét, a másnap már Debrecenbe

⁵⁵ Szemere jelentései Hermann–Pelyach 312-313., 311., 324-326.

⁵⁶ Szemere jelentése Hermann–Pelyach 312-313., Mészáros jelentése MOL H 2 OHB 1849:186., Kossuth Lajos Összes Munkái XIV. kötet (a továbbiakban: KLÓM XIV.) S. a. r.: Barta István. Budapest, 1953. 50., Borus 1963. 162. Mészáros visszaemlékezései szerint a tisztek voltak az első, akik a nagy futásban Miskolcra érkeztek, és az ütközet másnapján már reggel 10 órakor a tisztikar nagy része a miskolci 'Három Rózsa' nevű fogadóban mulatta az időt. Lásd Mészáros 351.

utazó Mészáros Lázár hadügyminisztertől, aki, mint maga is bevallotta, nem volt alkalmas a fővezéri tisztt betöltésére.⁵⁷

*

Mészáros még leváltása előtt a hadtest maradványait Tokaj és Miskolc környékén csoportosította, „... *hogy ha Kassáról Miskolcot megtámadni szándékoznák a tokaji oldal a hátába jöhetne midőn a miskolci homlokban jöhetne eleibe. Ha pedig Kassáról a tokaji állást akarnók megtámadni, úgy kevés erővel ellen állani és a lovassággal megeríteni lehetne.*” A január 4-i, kassai ütközet után Schlik csapatainak lehetősége nyílt a Miskolc felé vonuláshoz, a bomlófélben levő magyar hadtestet követve, vagy Tokajon keresztül a Tiszántúl, illetve az „új főváros”, Debrecen ellen vonulnia. Erőinek gyengesége miatt azonban továbbra is Kassán maradt. Csak Windisch-Grätz utasítására – az ütközet után két héttel – indult el a tokaji átkelő felé, parancsba kapván annak elfoglalását, amelyhez erősítésként a császári erők főparancsnoka a Schulzig-hadosztályt küldte Kassára. A két hét alatt lehetősége nyílt Klapkának arra, hogy az időközben teljesen szétesett magyar csapatokat rendbe szedje. Január közepére a hadtest létszáma az érkezett erősítésekkel együtt elérte a 6-7 ezer főt, de ennek már 4/5-ét honvéd alakulatok tették ki. Az újjászervezés alatt álló magyar sereg számára a január 22-23-i Tarcal-Bodrogkeresztúrnál vívott ütközetek jelentették a próbatételt, ahol az első sikerei születtek; január legvégén pedig a Tokajnál aratott újabb győzelemmel, Schliket végleg visszavetve a felső-tiszai hadtest teljesítette a feladatát: a Tisza-vonal északi részének, a Debrecen felé vezető út védelmét.⁵⁸

⁵⁷ Hermann–Pelyach 291-292., 303., Szemere idézett levelei Hermann–Pelyach 304-305., 305-308., 319-322., KLÖM XIV. 38. Damjanich János tábornok a bánági hadtesténél – annak egyre súlyosbodó problémái következtében – maradt, így nem tudta betölteni a felső-magyarországi hadtest főparancsnoki tiszttét. Dessenwffyről Irányi-Chassin 146.

⁵⁸ Mészáros idézett jelentése: MOL H 2 OHB 1849:630., Schlik Kassán maradásának okairól Borus 1963. 319-320., Schlik seregének megerősítéséről Borus 1975. 224., Bona 1998. 176-180.

A budaméri ütközet előtti magyar harcrend:

	alakulat	hely	ember	ágyú
Balszárny	Rozsnyói szd.	Budamér	398	2 hatfontos ágyú
Gedeon Miklós őrnagy alatt	Tornai szd.	Budamér	120	
	Szántói szd.	Kassai hegy balszárnya	400	
	Gömöri nő		429	<i>Megérkezés alatt</i>
	42. hz.		1200	
Centrum	Eperjesi nő	Budaméri gyalogút	600	10 háromfontos ágyú
Gróf Haller Ferenc őrnagy alatt	Sáros-szebeni nő		80	3 vetágyú
	Deákok		30	
	20. hz.	ágyúfedezés	372	
Jobbszárny	Borsodi önkéntesek	Kassai hegy jobbszárnya	1120	
Gr. Károlyi Ede őrnagy alatt	Honvéd	Budaméri gyalogút	440	
	Lengyelek		320	
	Zempléni nő	Tihány	1400	
	<i>Megérkezendő borsodi nő</i>	Tihány	1200	
Detachment (kikülönítés)	Kassai nő	Tihány	180	2 háromfontos ágyú
Bárzay őrnagy alatt	Abaúji lovas	Tihány	25	
	Abaúji nő	Vajkóc	1162	
Gr. Török Miklós őrnagy alatt	Abaúji lovas	Budamér	320	
	Gömöri lovas	Budamér	39	
A HADTEST LÉTSZÁMA:			9835	17

Készült: MOL H 105. Farkassányi 5.d. 970.f. alapján*

Rövidítések: szd. - század; hz. - honvédzászlóalj; nő - nemzetőr

* Ezen dátum nélküli fogalmazványon, amelyet az írnök – ahogy vélhetően helyesen mutat rá Kovács is – sebtében készíthetett, több pontatlanság található. Egyrészt a lengyel egység elhelyezkedésének definiálása nem megfelelő. Kovács szerint az írnök a bal- és jobbszárnyat összeszekeverte; a lengyelek a magyar balszárnyon harcoltak az ütközetben, aninek megerősítésére szolgálnak Teofil Lapinski volt ütegparancsnok visszaemlékezései, illetve a fent említett iratban szereplő, Tihányban állomásozó több egység – a papíron – a jobbszárnyra kerülése. Az ütközetben szintén részt vevő Karsa Ferenc a csapatok felállításáról szólva megemlíti, hogy saját zászlóalja, a 20. honvédzászlóalj három százada az országúton, illetve attól nyugatra foglalt állást, és – tőlük bal felé – az erdő szélén helyezkedett el a lengyel csapat. Pulszky december 22-i levelének melléklete is ezt erősíti meg. A kikülönítésben szereplő Bárzay őrnagy parancsnoksága alatt említett abaúji nemzetőrség (az 1. abaúji nemzetőr zászlóalj) tulajdonképpen Soós Sándor nemzetőr őrnagy alá volt rendelve, akinek egy december 11-i levele alapján látható, hogy zászlóaljának 12 százada más-más helyen állomásozott az ütközet előtt; ezeket a helyeket pedig még maga a fent említett zászlóalj-parancsnok sem tudta biztosan meghatározni. Megemlítendő még, hogy a jobbszárny vezetését gr. Károlyi Ede, a zempléni önkéntes nemzetőr zászlóalj őrnagyja – korábban a Simunich-betöréssel kapcsolatosan Miskolcon felállítani tervezett nemzetőri hadtest kinevezett parancsnoka – helyett Bányafy Ferdinánd honvéd őrnagy, a 20. honvédzászlóalj parancsnoka látta el. Problémát vet fel a gr. Török Miklós nemzetőr őrnagy által vezetett lovas nemzetőrségnek az ütközetet megelőző elhelyezkedése. Egy december 11-én délelőtt 7 óra 30 perckor kelt, Török által Farkassányinak írt levél azt bizonyítja, hogy a lovas nemzet-

A magyar hadtest létszámáról és elhelyezkedéséről 1848. december 25-én:

alakulat	parancsnok	ember	ló	ágyú	hely
17.hz.	Schulz őrgy.	1320			Szikszó
20.hz.	Bányafy őrgy.	858			Miskolc
26.hz.	András őrgy.	895			Csaba
42.hz.	Gedeon őrgy.	1113			Alsózsolca
43.hz.	Kálmány őrgy.	1118			Gesztely-Onga
52.hz.	Perczel őrgy.				Hernádnémeti
Lengyel csapat	Tchórnicki őrgy.	274			Forró
Lengyel csapat	Rembowski őrgy.	166			Újhely
Hevesi vadászcsapat	Gáhy szds.	246			Arnód
Porosz hg. ezredi csapat	Stettina szds.	94			Miskolc
Mezőtúri nőr.	Ugocsa szds.	238			Bábony
Abaúj, zempléni önkéntes nőr.	Bánó szds.	41			Miskolc
Miskolci nőr.	Liptay őrgy.	346			Miskolc
Borsodi nőr.					
Szabolcsi nőr.	Gr. Vay őrgy.	1200			Rakamaz-Patak
Nagykunsági nőr.	Polgár szds.	126			Bábony
3. (Ferdinánd) h. ezr.	Bélányi szds.	52	52		Miskolc
6. (Württemberg) h. ezr.	Csinálóssy hdgy.	68	68		Szántó
8. (Coburg) h. ezr.	Új szds.	164	164		Forró
13. (Hunyadi) h. ezr.		170	170		Alsózsolca
14. (Lehel) h. ezr.	Bobory őrgy.	155	155		Ászaló
14. (Lehel) h. ezr.	Bobory őrgy.	150	150		Ászaló
Abaúj, zempléni nőr. lov.	több szds.	14	14		Szentpéter
Hevesi nőr. lov.	Almásy Pál korm. bizt.	1000	1000		Szentpéter, Ecsed, Keresztúr

őrok a jobbszárnynon, de a Tárca folyótól nyugatra, a kassai hegyen állomásoztak, amelyet egy Pulszky által szintén Farkassányinak küldött, a csapatok elhelyezkedését bemutató levele is megerősít. Ezzel szemben Pulszky december 22-i levelének térképmellékletében a Török vezette lovasság a Tárca folyó túloldalán, Vajkócon foglalt állást. Megjegyzendő, hogy Szuper Sándor volt vezérkari őrnagy a hadtest korai történetéről írt összefoglalója szerint Pulszky a jobbszárny, illetve a centrum elhelyezkedését térképvázlatában nem a valóságnak megfelelően ábrázolta, hiszen az ütközetben felállított magyar harcvonal a Budamér felől érkező Schlik harcvonalának oldalát képezett, ezért – hibáját helyrehozandó – az ütközet után tíz nappal készített, fent említett térképmellékletében a magyar harcvonalat már Budamérrel szemben rajzolta fel. Minderről lásd Lapinski, Teofil: Egy lengyel számkivetett honvédtiszt visszaemlékezéséből. Holmi, 1996. 6. szám. Karsa 35-37., Kovács 1998. 113., Szuper 1867. december 16. 157-158., Pulszky levele Farkassányinak a hadtest elhelyezkedéséről: MOL H 105 Farkassányi 3. d. 16. f., Török őrnagy december 11-i levele Farkassányinak MOL H 105 Farkassányi 3. d. 41. f., Soós őrnagy december 11-i jelentése a zászlóalj elhelyezkedéséről MOL H 105 Farkassányi 3. d. 42. f., Pulszky december 12-i levele az OHB-nak MOL H 2 OHB 1848:5580., Irányi szintén december 12-én kelt, OHB-nak írt levele MOL H 2 OHB 1848:5400., Pulszky Kossuthhoz írt, december 22-i levele (a térképmelléklettel) MOL H 2 OHB 1848:6554.

3 fontos gyalogüteg	Freisinger és Kleszczinski hdgy-k	285	234	8	Miskolc
6 fontos gyalogüteg	Szép hdgy.			8	Miskolc
3 fontos gyalogüteg	Szopkó és Lapinski hdgy.	100	60	6	Forró-Aszaló
1/2 6 fontos lovasüteg	Jancsó hdgy.	62	50	3	Szikszo
A HADTEST ÖSSZLÉTSZÁMA:		10255	2117	25	

Készült: a HL 1848/49. 6/419. sz. irat alapján

Rövidítések: lz. - honvédszászlóalj; nőr - nemzetőr; h. ezr. - huszárezred; lov - lovasság;

örgy. - őrnagy; szds. - százados; hdgy. - hadnagy, korm. bizt. - kormánybiztos

A kassai ütközet előtti magyar harcrend:

Főparancsnok: Mészáros Lázár tábornok Vezérkari főnök: Csermelyi Lajos őrnagy									
FŐSereg									
	parancsnok	VK tiszt	alakulat	parancsnok	gy. szd.	lov. szd.	ember	ló	ágyú
<i>Elővéd- jobbszárny dandár</i>	Dessewffy Arisztid alezr.	Edényi (Reindl) Lipót főhdgy.	17. lz.	Schulez örgy.	6		1000		
			26. lz.	Beöthy szds.	4		600		
			42. lz.	Gedeon örgy.	6		1100		
			egri vadász		2		230		
			Coburg h. ezr.	Új szds.		1	150	150	
			hevesi lov. nőr.			1	160	160	
			1/2 lov. üteg	Sándor hdgy.					3
1/2 6 fontos gy. üteg						4			
Összesen:							3240	310	7
<i>Centrum dandár</i>	Pulszky Sándor ezr.	Benkő Rudolf szds.	43. lz.	Kálmán örgy.	6		800		
			20. lz.	Bányafy örgy.	6		600		
			borsodi önk.	? Liptai örgy.	5		800		
			Lehel h. ezr.	Bobory örgy.		2	200	200	
			Hunyadi h. ezr.	Kutassy szds.		1	120	120	
			hevesi lov. nőr.			4	600	600	
			1 6-fontos gy. üteg	Lapinski főhdgy.					6
1 3-fontos gy. üteg	Szopkó hdgy.					8			
Összesen:							3120	920	14
<i>Szélső jobbszárny feldandár</i>	Theodor Rembowski örgy.	Antos János szds.	26. lz.			2	200		
			lengyel légió	Rembowski	3		280		
			Württemberg h. ezr.			1/2 szd.	48	48	
			hevesi lov. nőr.			1	120	120	
Összesen:							648	168	0

<i>Balszárnny féldandár</i>	Peczeli Sándor őrgy.	Staut Adolf szds.	52. hz.	Peczeli	6	800			
			34. porosz gy. ezr.	Stettina hdgy.	1	80			
			mezőtúri nő.	Ugocsa szds.	2	295			
			hevesi lov. nő.	Wartensleben gr. őrgy.		2	200	200	
			1/2 3-fontos gy. üteg	Klęcinski hdgy.					4
Összesen:							1375	200	4
A FŐSEREG LÉTSZÁMA:							8383	1598	25
KIKÜLÖNÍTÉS									
<i>Zempléni csapatok</i>	Wladislaw Tchórniczki őrgy.		Lengyel légió		1	80			
			Abaúji önk.	Bánó szds.	1	60			
			Zempléni önk.		2	300			
			Ferdinánd h. ezr.	Bélányi főhdgy.		1/2 szd.	40	40	
Összesen:							480	40	0
<i>Szepesi csapatok</i>	Driska Szilárd őrgy.		19. hz.	Driska	6	500			
			Szepesi nő. Vadász		2	200			
				Nyeregjártó szds.					6
Összesen:							700	0	6
<i>Ung-beregi csapatok</i>	Rapaics Dániel őrgy.		21. hz.		3	300			
			ung-beregi nő.		3	400			
			1/2 3-fontos üteg					3	
Összesen:							700	0	3
A KIKÜLÖNÍTÉS LÉTSZÁMA:							1880	40	9
A HADTEST TELJES LÉTSZÁMA*:							10263	1638	34

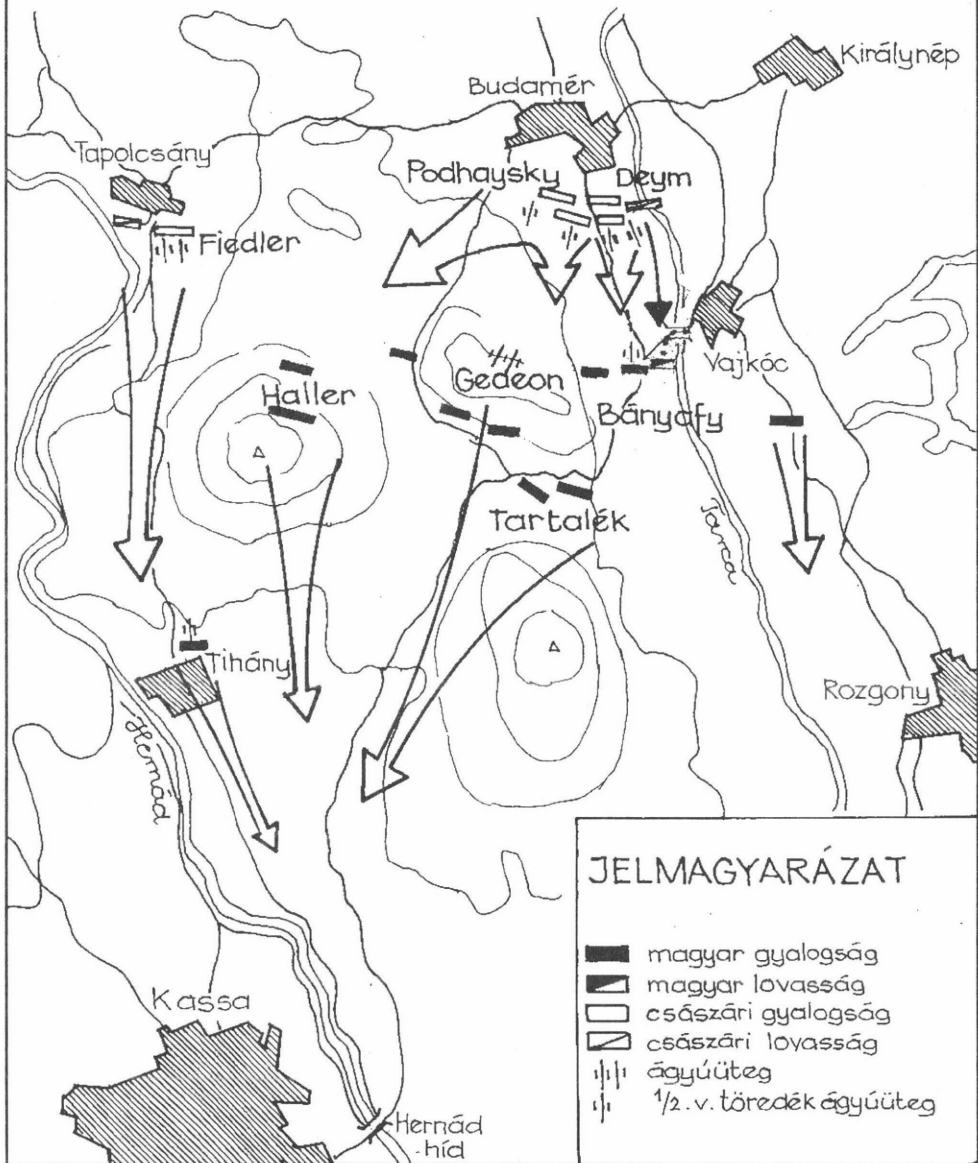
Készült a MOL P 295 39.cs. b/21/3.fasc.85. f. alapján.

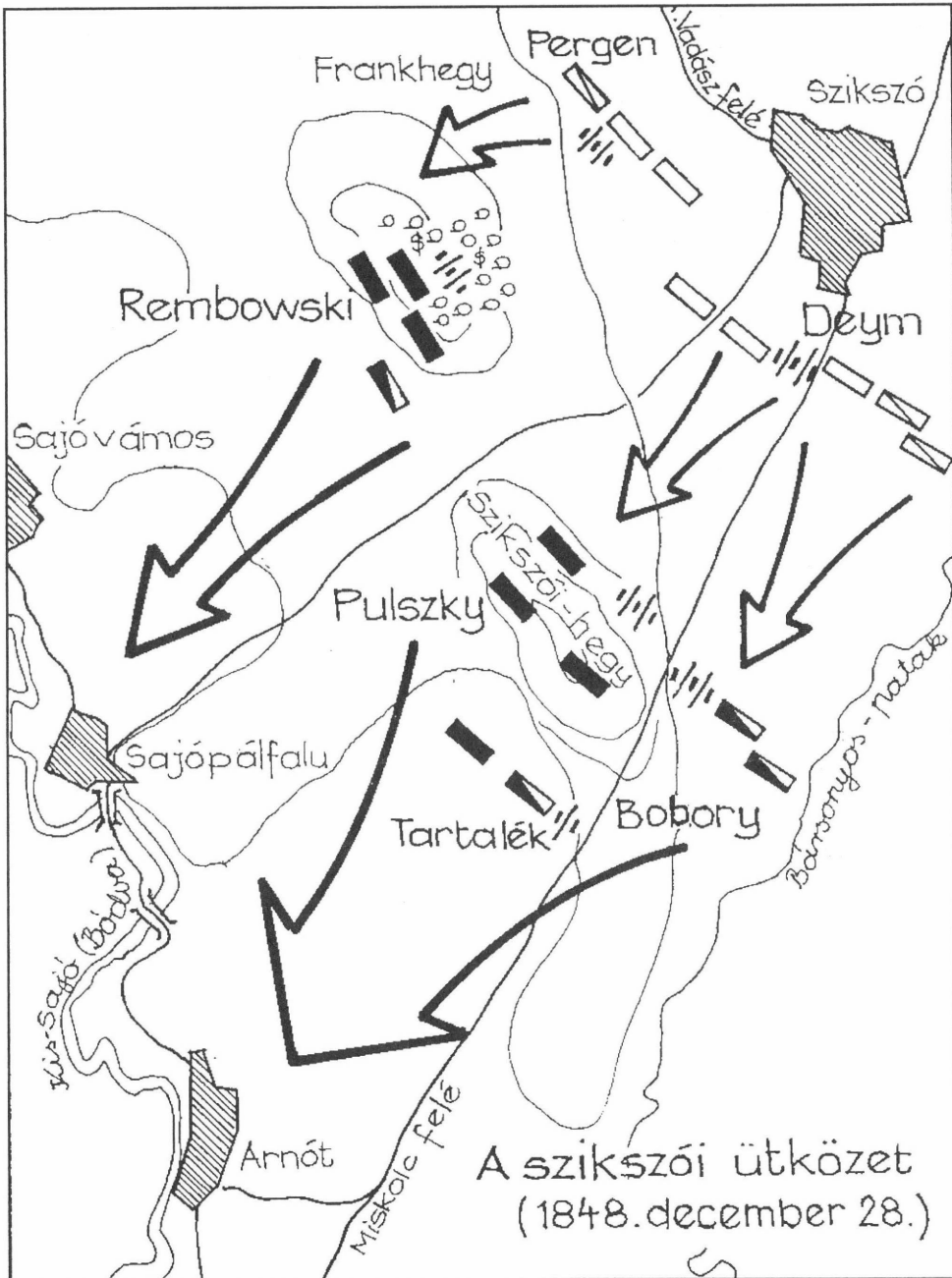
Az eredetileg tervezett (később a fentire változtatott) dandárfelosztást lásd: HL 1848/49. 51/25.

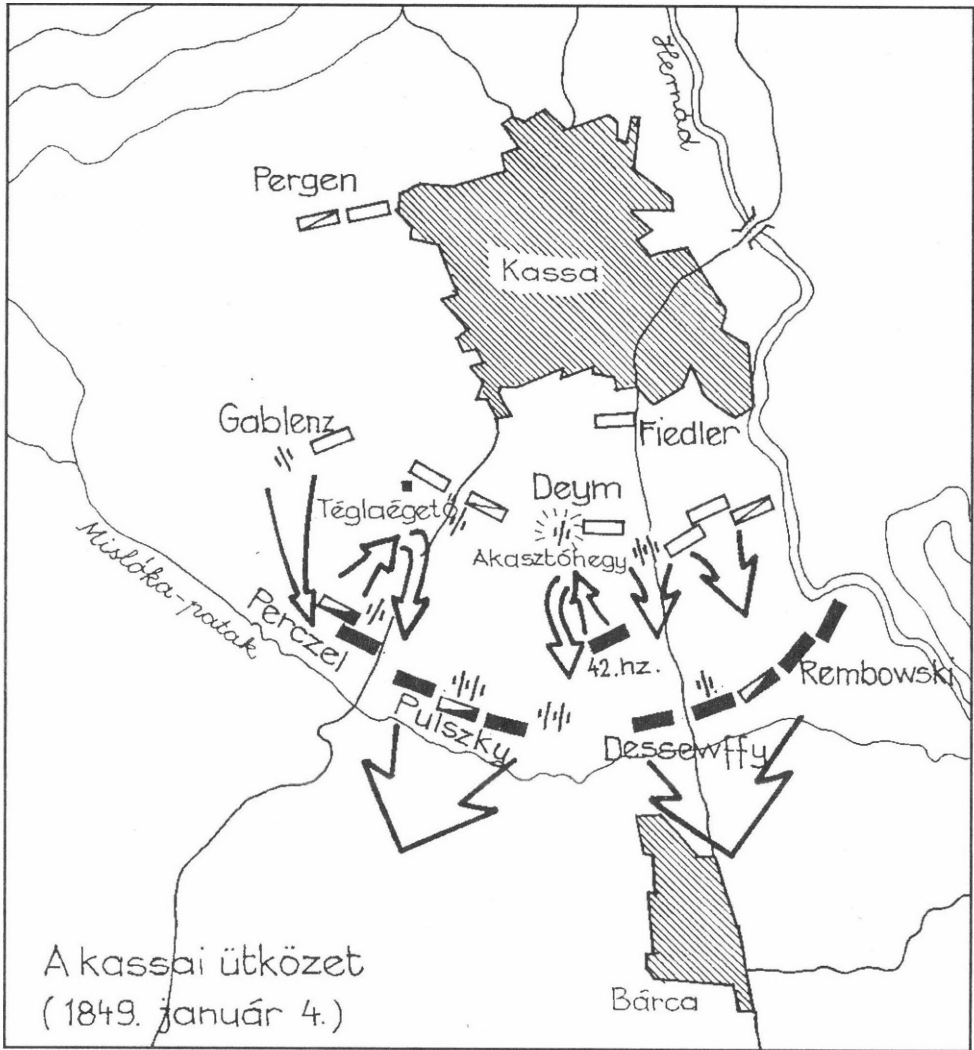
Rövidítések: VK tiszt - vezérkari tiszt; gy. szd. - gyalogszászad; lov. szd. - lovasszászad; ezr. - ezredes; alezr. - alezredes; őrgy. - őrnagy; szds. - százados; főhdgy. - főhadnagy; hdgy. - hadnagy; hz. - honvédszászlóalj; h. ezr. - huszárezred; gy. ezr. - gyalogezred; lov. üteg - lovasüteg; gy. üteg - gyalog üteg; önk. - önkéntes; lov. nő. - lovas nemzetőr

*A létszám – mint látható – nem tartalmazza a tüzérség ember- és lóállományát.

A budaméri ütközet (1848. december 11.)

DÉR, DEZSŐ

*The organization of the Northern Mobile Corps.**Problems of organization and military failures at the turn of 1848-1849*

The histories of army corps are still an unresearched part of the documents of the Revolution and War of Independence of 1848-49. The archives of the 1st Hungarian Corps, which have almost completely survived and are still unresearched, are especially significant among the archival materials of the Hungarian corps. The present essay attempts to tell the story of the so-called Northern Mobile Corps, which is a phase of the early history of that corps.

On December 6, 1848 Count Franz Schlik, one of the most talented Austrian generals, broke into the territory of the country from Dukly with a column of 8.000, took Sáros County in a few days without meeting any resistance, and, on December 11, crushed with his artillery the untrained and unequipped Hungarian "army" consisting mostly of militia-men hastily gathered to meet him, between Budamér and Kassa. In view of the gravity of the situation, the National Defence Committee (*Országos Honvédelmi Bizottmány*, OHB) sent one of its members, Bertalan Szemere as government commissioner plenipotentiary to the region, had the commander of the army corps, Colonel Sándor Pulszky replaced by Defence Minister Lázár Mészáros himself as commander of the "northern mobile army", sending significant reinforcements, more infantry (*honvéd*) and hussar units besides the militia, to the camp at Miskolc. Szemere and Mészáros were expected to solve the deficiencies of the mostly recently recruited and still untrained troops along with whatever problems came along within a few days. They had no time for any substantial outfitting and training since the OHB wanted results as soon as possible. The political and military leadership expected the retaking of Kassa, hoping that Schlik would not only be forced to retreat, but the Imperial and Royal Corps could be captured as well. Thus, along with the outfitting of the units, the drawing up of the plan of an operation against Kassa started, too. The commander of the army corps decided to start that operation after the battle at Szikszó on December 28. However, the Hungarian hopes previously cherished vanished at Kassa, on January 4, 1849. After their defeat, the Hungarian troops retreated to Miskolc, and the reorganization of the failed corps remained the responsibility of Colonel György Klapka, the new commander-in-chief from January 13.